

UZMAN GÖRÜŞ

DEVLET GELİR UZMANLARI DERNEĞİ AYLIK YAYINI

- **Özel Tüketim Vergisi Kanununun 8/1. Maddesinde Düzenlenen Tecil-Terkin Sistemi**
- **Son Düzenlemeler Çerçevesinde Gelir Vergisi Tarifesinde Artan Oranlılığının Değerlendirilmesi (II)**
- **Gelir Vergisinde Mahsup ve İade Sistemi**
- **Bireysel Emeklilik Katkı Payları ve Şahıs Sigorta Prim Ödemelerinin Belgelendirilmesi ve Şahıs Sigorta Poliçenin Devri Halinde İndirim Şartları**
- **Elektronik Ortamda Beyanname Uygulamasında Ceza Müessesesi**
- **Avrupa Birliği Hibelerinde Veraset ve İntikal Vergisi İstisnası**
- **Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Operasyonel Riske Bakış Açıklarına Yönelik Bir Araştırma**

AĞUSTOS 2010
SAYI 8

Künye

İmtiyaz Sahibi

Devlet Gelir Uzmanları Derneği

Yayın Kurulu

Umud Serhat İdman

Osman Kırbaş

Altan Yılmaz

Sibel Atlı

Ramazan Biçer

Göksal Aygün

Kamil Özkan

Ferit Öz

Cem Arslan

Editör

Ramazan Biçer

rbicer@gelirler.gov.tr

İletişim Koordinatörü

Altan Yılmaz

ayilmaz@gelirler.gov.tr

Reklam Koordinatörü

Cem Arslan

carslan@gelirler.gov.tr

İletişim

T: 0 312 415 3233

F: 0 312 415 2821

www.devletgeliruzmanlari.org

iletisim@devletgeliruzmanlari.org

İÇİNDEKİLER

ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ KANUNUNUN 8/1. MADDESİNDE DÜZENLENEN TECİL-TERKİN SİSTEMİ

Bu makalede ÖTV Kanununun 8/1. maddesinde düzenlenmiş bulunan tecil terkin sisteminin işleyişine ilişkin 2002 yılından bugüne kadar tahakkuk, tecil ve tahsil tutarlarında bakanlar kurulu kararları ile yapılan değişiklikler ele alınmıştır.

SON DÜZENLEMELER ÇERÇEVESİNDE GELİR VERGİSİ TARİFESİNDE ARTAN ORANLILIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ (II)

Çalışmanın ikinci bölümünde “Artan Oranlı Vergi Tarifesinin İktisadi ve Mali Etkileri” ele alınmaktadır.

GELİR VERGİSİNDE MAHSUP VE İADE SİSTEMİ

Bu makalenin konusunu, Gelir Vergisi Kanununda yer alan kazanç türlerinden yıl içinde kesinti yapılan tutarlar ile geçici vergiye tabi kazançlardan yıl içinde ödenmiş olan geçici vergi tutarlarının yıllık beyanname beyan edilen gelir üzerinden hesaplanmış olan vergiden fazlasının iadesine ilişkin düzenlemeler ile vergi hataları nedeniyle fazla tahsil edilen vergilerin iadesine ilişkin açıklamalar oluşturmaktadır.

BİREYSEL EMEKLİLİK KATKI PAYLARI VE ŞAHİS SİGORTA PRİM ÖDEMELERİNİN BELGELENDİRİLMESİ VE ŞAHİS SİGORTA POLİÇENİN DEVRİ HALİNDE İNDİRİM ŞARTLARI

Makalenin konusu, bu indirimle ilişkin olarak katkı payı ve primlerin belgelendirilmesi ile poliçelerin devri halinde elde edilen gelirin vergilendirilmesi konularını kapsamaktadır. Konu hakkında Maliye Bakanlığınca çıkarılmış olan 256 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliğinde gerekli açıklamalar yapılmıştır.

ELEKTRONİK ORTAMDA BEYANNAME UYGULAMASINDA CEZA MÜESSESESİ

Makalede elektronik ortamda beyannameye ilişkin genel birtakım açıklamalara yer verilerek, bu uygulamanın usul ve esasları çok ayrıntıya girilmeden açıklanmış, bu konu ile uygulamada benzerlik gösteren elektronik ortamda bildirim ve form (Form Ba-Form Bs gibi) gönderme konuları ihmal edilerek, elektronik ortamda beyanname gönderme zorunluluğu ve buna uyulmaması halinde ne şekilde ceza uygulanacağı anlatılmaktadır.

AVRUPA BİRLİĞİ HİBELERİNDE VERASET VE İNTİKAL VERGİSİ İSTİSNASI

Bu çalışmada, Avrupa Birliği mali yardımlarından hibe şeklinde olanların veraset ve intikal vergisi karşısındaki durumu ele alınmaktadır.

TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN BANKALARIN OPERASYONEL RİSKE BAKIŞ AÇILARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Bu makalede, Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların operasyonel risk konusunda yaptığı çalışmaların düzeyi incelenmektedir.

Başlarken

Değerli okuyucularımız, yayın hayatına kısa bir süre önce başlayan Dergimizin sekizinci sayısıyla yine birlikteyiz.

İnternet, yayın ve yazın alanında matbaanın icadından sonraki en önemli gelişmelerden biri olup, iletişim imkânlarının gelişmişliği ile birlikte dünyayı bilgi çağına taşımakta temel işleve sahip bulunmaktadır.

Bu olgudan hareketle Devlet Gelir Uzmanları Derneği olarak üyelerimizin birikimlerini yazılı hale getirerek; internetin bize sunduğu imkânlarla vergi alanında çalışan, kafa yoran ve araştıran herkesle paylaşmayı amaçlamaktayız.

Derneğimiz açısından bilgiyi paylaşmak ne kadar önemliyse, siz değerli okuyucularımızın yorum, öneri ve eleştirilerini almak bizim daha iyi işler yapmamız için bir o kadar önemlidir.

Bu nedenle okuyucularımızın Dergimizin yayını ile ilgili her ne konuda aktif bir rol üstlenip bizimle birlikte bu çabanın içinde olmasını görüşlerini e-posta yoluyla bizimle paylaşmalarını bekliyoruz.

Bu çerçevede, Dergimizin bu sayısında;

- *Özel Tüketim Vergisi Kanununun 8/1. Maddesinde Düzenlenen Tecil-Terkin Sistemi,*
- *Son Düzenlemeler Çerçevesinde Gelir Vergisi Tarifesinde Artan Oranlılığının Değerlendirilmesi (II),*
- *Gelir Vergisinde Mahsup ve İade Sistemi,*
- *Bireysel Emeklilik Katkı Payları ve Şahıs Sigorta Prim Ödemelerinin Belgelendirilmesi ve Şahıs Sigorta Poliçenin Devri Halinde İndirim Şartları,*
- *Elektronik Ortamda Beyanname Uygulamasında Ceza Müessesesi,*
- *Avrupa Birliği Hibelerinde Veraset ve İntikal Vergisi İstisnası ve*
- *Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Operasyonel Riske Bakış Açıklarına Yönelik Bir Araştırma*

başlıklı birbirinden ilginç yedi ayrı makale yer almaktadır.

Eylül sayımızda buluşmak dileğiyle...

Altan YILMAZ

Devlet Gelir Uzmanları Derneği

Genel Sekreteri

Aslı AYDIN
Devlet Gelir
Uzmanı
Gelir İdaresi
Başkanlığı

ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ

KANUNUNUN 8/1. MADDESİNDE DÜZENLENEN TECİL-TERKİN SİSTEMİ

1. Giriş¹

4760 sayılı ÖTV Kanunu 1/8/2002 tarihinde yürürlüğe girdiğinden bu yana uygulanan ve temel amacı sanayide girdi

olarak kullanılan petrol ürünlerinin (solventler, baz yağlar ve madeni yağlar, tiner gibi) düşük tutarda vergilendirilmesini sağlamak olan tecil-terkin sisteminde günümüze gelinceye değin çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bugün itibariyle gerek sistemdeki tahakkuk, tecil ve terkin tutarlarındaki değişiklikler gerekse usul ve esas değişiklikleri sistemi karmaşık bir yapıya büründürmüştür. Bu makalede ÖTV Kanununun 8/1. maddesinde düzenlenmiş bulunan tecil terkin sisteminin işleyişine ilişkin 2002 yılından bugüne kadar tahakkuk, tecil ve tahsil tutarlarında bakanlar kurulu kararları ile yapılan değişiklikler ele alınmıştır.

2. ÖTV Uygulamasında Tecil-Terkin Sisteminin İşleyişi

ÖTV Kanununun 8/1. maddesinde, bu Kanuna ekli (I) sayılı listenin (B) cetvelinde gümrük tarife istatistik pozisyon (G.T.İ.P.) numaraları ile yer alan malların; (I) sayılı liste

dışındaki malların imalinde kullanacak olan sanayicilere tesliminde, tahakkuk eden verginin Bakanlar Kurulunca belirlenecek miktarının tahsil edilmesi, kalan tutarın teminat alınmak suretiyle tecil edilmesi, bu kullanımın 12 aylık bir sürede gerçekleştirildiğinin ispatlanması üzerine de tecil edilen verginin terkin edilmesi düzenlenmesine yer verilmiştir.

Bu düzenleme uyarınca sanayi sicil belgesini haiz imalatçılar, solvent, baz yağ, madeni yağ, yağlama müstahzarları gibi (B) cetvelinde G.T.İ.P. numaraları ile yer alan malları, ÖTV mükelleflerinden düşük vergili olarak satın almaktadırlar. Söz konusu uygulamadan yararlanmak isteyenlerin ÖTV mükelleflerinden satın alacakları malları, (I) sayılı liste dışındaki malların (örneğin boya, böcek ilacı gibi) imalinde kullanacaklarına dair taahhütname vermeleri gerekmektedir.

Satın alınan bu malların tecil tarihinden itibaren 12 ay içerisinde bu uygulama kapsamında, (I) sayılı liste dışında yer alan malların imalinde kullanma zorunluluğu olup bu kullanımın yeminli mali müşavir tarafından düzenlenen üretim raporuyla tevsik edilmesi ve uygulama kapsamında beyan edilen vergiden tahsil edilmesi gereken kısmın ödenmiş olması üzerine tecil edilen vergi terkin edilmektedir.

¹ Vergi ve Sigorta Yorumları Dergisinin Ağustos 2010 sayısında yayımlanmıştır.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

Ayrıca tecil-terkin sistemi gümrük idaresine taahhütname verilmek suretiyle (B) cetvelinde yer alan malların ithalatlarında da uygulanmaktadır.

Ancak ithalatta uygulanan sistemde ithal edilen malların ithal tarihinden itibaren 12 ay içerisinde bu uygulama kapsamında

imalatta kullanımı zorunludur. Söz konusu sistemde de bu kullanımın YMM

tarafından düzenlenen üretim raporu ile tevsik edilmesi ve uygulama kapsamında beyan edilen vergiden tahsil edilmesi gereken kısmın ödenmiş olması üzerine tecil edilen vergi terkin edilmektedir.

Tecil-terkin sistemi için belirlenmiş olan şartlara uyulmaması halinde ise bu malların tecil-terkin işlemi dışındaki amaçlarla tesliminde tarh edilmesi gereken vergi

tutarından, daha önce tahsil edilen verginin mahsubundan sonra kalan tutar, vade tarihinden itibaren 6183 sayılı Amme

Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda belirlenen gecikme zammı (mücbir sebep halinde tecil faizi) ile birlikte alıcıdan tahsil edilecektir.

3. 25/7/2010 Tarihine Kadar Tecil-Terkin Sisteminde Tahakkuk

Edecek Vergi ve Bunun Tecil Edilecek Kısmını Belirleyen Bakanlar Kurulu Kararları

3.1. 2002/4482 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Resmi Gazete Sayı: 24831, Tarih: 30/7/2002

Tecil-terkin sistemi kapsamındaki teslimlerde uygulanacak vergi tutarı birimi başına 50.000 TL olarak belirlenmiştir.

2002/4482 sayılı BKK uyarınca, tecil-terkin uygulaması kapsamında teslim edilen mallarda tahakkuk tutarı olarak birimi başına 50.000 TL belirlenmiştir.

Malın vergi tutarından daha düşük bir tutarın, tahakkuk tutarı olarak belirlenmesi, petrol ürünleri için düzenlemiş olan bu özel uygulamanın en göze çarpan yanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2. 2002/4481 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Resmi Gazete Sayı: 24831, Tarih: 30/7/2002

Tecil-terkin sistemi kapsamındaki teslimlerde uygulanacak vergi tutarınının 15.000 Türk Lirasını aşan kısmının tecil edilmesi öngörülmüştür.

2002/4481 sayılı BKK uyarınca, tecil-terkin uygulaması kapsamında teslim edilen mallarda birimi başına 50.000 TL olarak belirlenen tahakkuk tutarınının, 15.000 TL'lik kısmı tahsil edilirken, 35.000 TL'lik kısmı ise tecil edilecektir.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

Bu uygulama ile sanayicilerin 15.000 TL/kg (bugünkü parasal değer ile 1,5 kuruş) gibi çok küçük bir tutar ile vergiye tabi tutulmaları sağlanmıştır.

3.3. 2005/8392 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Resmi Gazete Sayı:25709, Tarih: 27.01.2005

Tecil-terkin sistemi kapsamındaki teslimlerde uygulanacak vergi tutarı ile tecil tutarı Yeni Türk Lirası olarak yeniden belirlenmiştir. Buna göre tecil-terkin sistemi kapsamında teslim edilen mallarda birimi itibariyle özel tüketim vergisi tutarı 0,0500 Yeni Türk Lirası olarak uygulanır ve bu tutarın 0,0350 Yeni Türk Lirası tecil edilir.

2005/8392 sayılı BKK ile tecil-terkine ilişkin vergi, tecil ve terkin tutarlarında bir değişiklik yapılmamış olup, söz konusu tutarlar Yeni Türk Lirası olarak belirlenmiştir. Bu BKK, tecil ve terkin tutarları ve sisteminde önemli değişiklikler getiren 2008/13835 sayılı

BKK'nın yürürlük tarihi olan 2/7/2008 tarihine kadar uygulanmıştır. Dolayısıyla görülmektedir ki ÖTV Kanununun yürürlüğe girdiği 1/8/2002 tarihinden 2/7/2008 tarihine kadar tecil terkin sistemine ilişkin tutarlar korunmuştur.

3.4. 2008/13835 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Resmi Gazete Sayı:26924, Tarih: 2/7/2008

Tecil-terkin sistemi kapsamında teslim edilen mallarda vergi tutarı birimi itibariyle bu mallar için yürürlükte olan özel tüketim vergisi tutarı olarak uygulanır ve bu tutarın G.T.İ.P. numaraları ile bu BKK'da belirtilen baz yağ ve madeni yağlarda 0,7500 Yeni Türk Lirasını aşan kısmı, diğer mallarda ise 0,0150 Yeni Türk Lirasını aşan kısmı tecil edilir.

2008/13835 sayılı BKK ile tecil-terkine ilişkin vergi, tecil ve terkin tutarlarında önemli artışlar yapılmış olup tecil-terkin sisteminde ilk defa olmak üzere (B) cetvelindeki mallar için farklı tahakkuk ve tecil tutarları belirlenmiştir.

Bu BKK'dan önce yürürlükte olan sistemde (B) cetvelinde yer alan tüm malların, tecil-terkin sistemi kapsamındaki teslimlerinde 0,5000 YTL tahakkuk,

0,0350 YTL tecil ve 0,0150 YTL tahsil tutarları geçerliyken, bu BKK ile (B) cetvelinde yer alan her bir mal için, bu malın yürürlükte olan vergi tutarı kadar verginin tahakkuk ettirilmesi öngörülmüş olup baz yağ ve madeni yağlar için 0,7500 YTL'yi aşan kısmın, (B) cetvelinde kalan diğer mallar için ise 0,0150 YTL'yi aşan kısmın tecil edilmesi öngörülmüştür.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

3.5. 2008/14061 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

**Resmi Gazete Sayı:26987, Tarih:
4/9/2008**

2008/13835 sayılı BKK ile 0,7500 Yeni Türk Lirası olarak belirlenen tutar, 0,3000 Yeni Türk Lirası olarak yeniden belirlenmiştir.

2008/13835 sayılı BKK, iki ay sonra çıkarılan yeni bir BKK ile yeniden düzenlenmiş ve baz yağ ve madeni yağlar için geçerli olan 0,7500 YTL'lik tutar 0,3000 YTL olarak belirlenmiştir.

Buna göre örneğin 2710.19.99.00.21 G.T.İ.P. numarası ile (I) sayılı listenin (B) cetvelinde yer alan "spindle oil" isimli baz yağın, 13/5/2010 tarihi itibarıyla vergi tutarı 1,0560 TL/kg'dir. Söz konusu malın ÖTV mükellefleri tarafından tecil-terkin uygulaması kapsamında tesliminde, bu

malın vergi tutarı olan 1,0560 TL/kg tahakkuk ettirilecek, bu tutarın 0,3000 TL/Kg'lık kısmı tahsil edilecek, kalan tutar olan 0,7560 TL/kg'lık tutar ise tecil edilecektir.

Diğer taraftan baz yağ ve madeni yağlar dışında kalan malların teslimlerinde farklı tecil tutarı söz konusudur. Örneğin 2901.10.00.90.12 G.T.İ.P. numarası ile (I) sayılı listenin (B) cetvelinde yer alan "heptan" isimli solventin, 13/5/2010 tarihi itibarıyla vergi tutarı 2,0135 TL/kg'dir. Söz konusu malın ÖTV mükellefleri tarafından tecil-terkin uygulaması kapsamında tesliminde, bu malın vergi tutarı olan 2,0135 TL/kg tahakkuk ettirilecek, bu tutarın 0,0150 TK/Kg'lık kısmı tahsil edilecek, kalan tutar olan 1,9985 YTL/kg'lık tutar ise tecil edilecektir.

3.6. 25/7/2010 Tarihine Kadar Geçerli Olan Tahakkuk Tecil ve Terkin Tutarları

30/7/2002-2/7/2008 Tarihleri Arası Dönem (Geçerli BKK'lar: 2002/4481-2002/4482)	2/7/2008-4/9/2008 Tarihleri Arası Dönem (Geçerli BKK:2008/13835)	4/9/2008-25/7/2010 Tarihleri Arası Dönem (Geçerli BKK'lar: 2008/13835 ve 2008/14061)
Tahakkuk Tutarları : 0,0500 TL/Kg Tahsil Edilecek Tutar : 0,0150 TL/kg Tecil-Terkin Tutarları: 0,0350 TL/Kg	- Baz Yağlar ve Madeni Yağlar için: Tahakkuk Tutarları : Malın vergi tutarı Tahsil Edilecek Tutar : 0,7500 TL/kg Tecil-Terkin Tutarları: Aradaki fark - (B) Cetvelindeki Diğer Mallar İçin (solventler, tiner, gaz yağı): Tahakkuk Tutarları : Malın vergi tutarı Tahsil Edilecek Tutar : 0,0150 TL/kg Tecil-Terkin Tutarları: Aradaki fark	- Baz Yağlar ve Madeni Yağlar için: Tahakkuk Tutarları : Malın vergi tutarı Tahsil Edilecek Tutar : 0,3000 TL/kg Tecil-Terkin Tutarları: Aradaki fark - (B) Cetvelindeki Diğer Mallar İçin (solventler, tiner, gaz yağı, yağlama müstahzarları*): Tahakkuk Tutarları : Malın vergi tutarı Tahsil Edilecek Tutar : 0,0150 TL/kg Tecil-Terkin Tutarları: Aradaki fark * Yağlama müstahzarları ve müstahzar için katkılar 18/2/2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 5838 sayılı Kanun ile (I) sayılı listenin (B) cetveline eklenmiştir.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

4. 25/7/2010 Tarihinden İtibaren Yürürlükte Olan 2010/668 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Resmi Gazete Sayı:27652, Tarih: 25/7/2010

Tecil-terkin sistemi kapsamında teslim edilen mallarda vergi tutarı birimi itibariyle bu mallar için yürürlükte olan özel tüketim vergisi tutarı olarak uygulanır ve bu tutarın bu BKK'da G.T.İ.P. numaraları yazılı mallar [(I) sayılı listenin (B) cetvelinde yer alan mallar] itibariyle karşularında gösterilen orana göre hesaplanacak vergi tutarı tecil edilir.

2010/668 sayılı BKK ile 25/7/2010 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere tecil-terkin sistemine ilişkin tutarları düzenleyen yeni bir sisteme geçilmiştir. Bu BKK'dan önceki tecil-terkin sisteminde, tecil-terkine ilişkin tutarlar maktu olarak belirlenmiş iken yeni düzenlemeyle oransal bir vergilendirme sistemi uygulamaya konulmuştur.

Buna göre ÖTV Kanununa ekli (I) sayılı liste uygulaması açısından bakıldığında, oransal temeldeki hesaplamalar ilk defa olarak karşımıza çıkmaktadır. Tecil-terkine ilişkin tutarların artırılması ya da azaltılması ise söz konusu olmayıp, teknik ihtiyaçlar nedeniyle sistemin yeniden düzenlenmesi amaçlanmıştır.

Bu BKK ile belirlenen oranlar, 2008/13835 ve 2008/14061 sayılı BKK'lardaki tecil tutarları esas alınmak suretiyle belirlenmiştir. Örneğin solventler için 2008/13835 sayılı BKK uyarınca 0,0150 TL/kg vergi tahsil edilmesi esas olup, solventin vergi tutarı olan 2,0135 TL/kg ile tahsil edilmesi öngörülen 0,0150 TL/kg arasındaki fark olan 1,9985 TL/kg'nin ise tecil edilmesi öngörülmüştür.

2010/668 sayılı BKK uyarınca ise solventler için yürürlükte olan vergi tutarının %99,25'inin tecil edilmesi öngörülmüştür. Buna göre 2,0135 TL/kg'nin %99,25'i olan 1,9984 TL/kg² tecil edilecek, aradaki fark olan 0,0151 TL/kg ise tahsil edilecektir.

Dolayısıyla solventlerin tecil-terkin uygulaması kapsamında tesliminde, 2008/13835 sayılı BKK ile 2010/668 sayılı BKK arasında tecil ve tahsil tutarlarında 0,0001 TL/kg olmak üzere çok küçük bir fark ortaya çıkmaktadır.

² 2,0135'in %99,25'i "1,998399" olmakla birlikte, bu tutar 1,9984'e yuvarlanmıştır. Zira BKK'nın 2. maddesinde "Oranların uygulanması sonucunda ortaya çıkan tecil edilecek vergi tutarlarında, virgülden sonraki 4 hane dikkate alınır. 5 inci hanedeki rakamlar 5'ten küçükse dikkate alınmaz. 5 veya 5'ten büyük ise 4 üncü hanedeki rakam bir üst rakama tamamlanır." ifadelerine yer verilmiştir.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

Aşağıdaki tabloda 2010/668 sayılı BKK uyarınca (I) sayılı listenin (B) cetvelinde yer alan mal grupları açısından tecil ve tahsil tutarları görülmektedir.

Mal grupları	ÖTV TUTARI (TL)	TECİL (TL)	TAHSİL (TL)
Solventler	2,0135	1,9984	0,0151
Müstahzar katkıları	2,0135	1,9984	0,0151
Tiner	0,0650	0,0499	0,0151
Madeni yağ ve baz yağlar	1,056	0,7550	0,3010
Gazyağı	0,7605	0,7453	0,0152
Yağlama Müstahzarları	0,3000	0,2850	0,0150

Tablodan da görüleceği üzere 25/7/2010 tarihinden itibaren tecil-terkine ilişkin tahsilat tutarlarında; solventler, müstahzar katkıları ve tinerde 0,0001 TL/kg, madeni yağ ve baz yağlarda 0,0010 TL/kg, gazyağında ise 0,0002 TL/kg artış olmuştur. Yağlama müstahzarlarında ise herhangi bir değişiklik bulunmamaktadır.

5. Sonuç

Tecil-terkin sistemine ilişkin tutarlar ÖTV Kanununun yürürlüğe girdiği 2002 yılından, 2008/13835 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının yürürlüğe girdiği 2/7/2008 tarihine kadar artırılmadan korunmuştur. Yukarıda da ifade edildiği üzere tecil-terkin sistemi ile üzerinde yüksek vergi tutarları olan madeni yağlar ve solventler gibi petrol ürünlerini üretimlerinde girdi olarak kullanan sanayicilerin bu yüksek vergilerden korunması amaçlanmıştır.

Ancak tecil-terkin sisteminin suiistimal edilmesi sonucu piyasada oluşan yasa dışı kullanımların önüne geçilebilmesi amacıyla sistemde köklü değişikliklere gidilmesi ihtiyacı doğmuştur. Özellikle baz yağ ve madeni yağlarda yaşanan yasa dışı kullanım sorunları

nedeniyle 2008/13835 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tecil-terkin sisteminde tahsil edilecek vergi tutarları madeni yağ ve baz yağlarda 0,0150 TL/kg'den, 0,7500 TL'ye çıkarılmıştır. Daha sonra bu tutar, sanayicilerin mağduriyetlerini önlemek amacıyla 2008/14061 sayılı BKK ile 0,3000 TL'ye indirilmiştir.

Diğer taraftan tahakkuk edecek ÖTV tutarlarının, 0,0500 TL/kg'den, malın tabii olduğu vergi tutarına artırılmış olmasının doğal sonucu olarak, bu malların ithalinde gümrükte alınan teminat tutarları ile tecil edilen vergiye ilişkin vergi dairesince

alınan teminat tutarları da 0,0500 TL/kg'den malın tabii olduğu vergi tutarına yükseltilmiştir. Buna göre ÖTV mevzuatı uyarınca ithalde gümrük

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

idaresine verilen teminat malın tabi olduğu vergi tutarı üzerinden doğrudan hesaplanmaktadır.

Yurt içerisinde satın alınan mallarda verilmesi gereken teminat ise malın tabi olduğu vergi tutarından Bakanlar Kurulu Kararına göre vergi dairesince tahsil edilmesi gereken kısım düşülmek suretiyle, tecil edilmesi gereken kısım ve bu kısmın 12 aylık gecikme faizi tutarı toplamı üzerinden hesaplanmaktadır.

2010/668 sayılı BKK ise tecil-terkin sistemine oransal temeldeki düzenlemeleri getirmiştir. Yeni düzenlemeyle tecil-terkin tutarlarında değişiklik yapılması amaçlanmamış olup 1 kuruşun dahi altında kalan farklar oransal sistemdeki hesaplamalardan kaynaklanmıştır.

Bütün bu düzenlemelerden sonra görülmektedir ki tecil-terkin sisteminde 2002 yılından bu yana öncelikle 2008/13835 sayılı BKK ile vergi tutarlarında daha sonrasında ise 2010/668 sayılı BKK ile maktu hesaplamalardan oransal hesaplamalara geçişle birlikte iki köklü değişiklik yapılmıştır.

M. Çağrı BAYAR
Devlet Gelir
Uzmanı
Gelir İdaresi
Başkanlığı

SON DÜZENLEMELER ÇERÇEVESİNDE GELİR VERGİSİ TARİFESİNDE ARTAN ORANLILIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ (II)

1. Artan Oranlı Vergi Tarifesinin İktisadi ve Mali Etkileri

1.1. Gelir Dağılımı Açısından

Bir ekonomide gelirin bölüşülmesi sorunu; gelir dağılımı ve gelirin yeniden dağılımı olarak iki açıdan ele alınmaktadır. Üretim faktörü sahipleri üretime yaptıkları katkı sonucu bir pay alırlar. Buna birincil gelir dağılımı da denilmekte olup, piyasada belirlenir. Ancak, kamu sürekli gelir dağılımına müdahale ettiği için birincil dağılım sadece devletin olmadığı durumlarda vardır diyebiliriz. Devletin, kamu harcamalarını yaparken ya da kamu gelirlerini toplarken sağladığı gelir dağılımına ise gelirin yeniden dağılımı ya da ikincil gelir dağılımı denir. Özellikle vergi politikası bunun en etkili aracıdır³.

Diğer yandan, vergi sisteminin gelir dağılımı üzerindeki etkileri konusunda genel geçer bir yargıya ulaşmak güçtür. Çünkü, vergi sistemlerinin geliri yeniden dağıtıcı etkileri sistemdeki vergilerin bileşimine ve vergilerin yansıtılıp yansıtılmamalarına göre değişir. Bununla beraber, artan oranlı bir tarifeye sahip gelir vergisinin, gelir dağılımını

eşitleyici bir etkiye sahip olduğu genellikle kabul edilmektedir. Ancak, bu husus bazı varsayımlar altında doğrudur:

i) Gelir vergisinin gelir dağılımını eşitleyici yönde etkilemesi için gelir vergisi genel bir vergi olmalı, yani her türlü kazanç ve iratlar aynı vergi tarifesine tabi olmalıdır.

ii) Gelir vergisi kanunu yapısında aşırı ölçüde istisna, muafiyet ve teşvik uygulamasına yer verilmemelidir. Aksi halde vergide eşitlik ilkesi zedelendiği gibi, tüketici birimler arasındaki gelir dağılımında adalet sağlamak güçleşir.

Gelir Vergisi Kanunu'nda gelir dağılımını etkileyen çeşitli müesseseler bulunmaktadır. Bunların başlıcaları artan oranlı vergi tarifesi ve asgari geçim indirimidir. İyi düzenlenmiş artan oranlı bir gelir vergisi tarifesi, vergi adaletini sağlama ve gelir dağılımını düzenlemede önemli bir role sahiptir⁴. Ancak, uygulamada bu rolü gereğince yerine getirememektedir.

³ İlhan İL. "Gelir Vergisi Kanunu'nda Vergi Adaleti ve Gelir Dağılımını Etkileyen Başlıca Müesseseler ve İşleyişleri", Vergi Dünyası, S.77 (Ocak 1988).

⁴ F.Rifat ORTAÇ. Gelir Vergisinin Üniter Yapısı, Gazi Büro Kitabevi, Ankara 2000, s.49.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

Gelir vergisi tarifelerini incelediğimizde basamak yapısı itibariyle basık bir yapıya sahip olduklarını görüyoruz. 1998 yılına kadar yedi basamaktan oluşan gelir vergisi tarifesi 1999 yılında altı; 2005 yılında beş; 2006 yılından itibaren ise dört basamağa düşmüştür. Hâlbuki mükellefler arasında vergi adaletinin sağlanması ve gelir dağılımının düzenlenebilmesi için artan oranlı vergi tarifesinin daha geniş gelir düzeylerini kapsaması gerekir.

1.2. Enflasyon Açısından

Enflasyon, vergi sistemini olumsuz yönde etkileyen faktörlerden biridir. Eğer vergi sistemi, enflasyonun yarattığı etkileri kendi içinde gideremiyorsa mükelleflerin vergiye karşı direnci artmaktadır. Çünkü, vergi yasalarında yer alan ve vergi matrahının tespiti açısından önem taşıyan bir takım dilim, oran ve miktarlar enflasyonun etkisiyle aşımaya uğramaktadır. Bunlardan spesifik tarifedeki aşımaya mükellef lehine; istisna, indirim ve muafiyet tutarları ile gelir vergisi tarifesindeki aşımaya ise mükellef aleyhine olmaktadır.

Vergi mükelleflerinin reel gelirlerinde bir değişiklik olmasa dahi, enflasyonu takip etmeyen bir vergi tarifesi mükellefi daha yüksek vergi dilimlerine iterek haksız bir vergilemeye neden olmaktadır. Nitekim, tablo 6'da görüldüğü gibi son beş yıl itibariyle gelir vergisi tarifesi matrah dilimlerindeki oransal büyüme, enflasyon oranının gerisinde kalmıştır.

Tablo 6: Yıllar itibariyle GV tarifesindeki (ilk dilim) oransal büyüme ve enflasyon oranları.

YILLAR	2005	2006	2007	2008	2009	2005-2009 (Kümülatif)
Tarifedeki Büyüme (%)	10	6,06	7,14	4	11,53	44,98
TÜFE (%)	7,72	9,65	8,39	10,06	6,53	50,1

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı ve TÜİK.

Bunu bir örnekle açıklayalım: 2005 yılında en düşük tarife dilimi olan 6.600 TL kadar ücret geliri elde eden mükellefin, 2009 sonuna kadar reel gelirinin değişmediğini yani gelirinin enflasyon kadar arttığını varsayalım. Bu durumda, mükellefin vergi yükü ve ortalama vergi oranı yıllar itibariyle şöyle olacaktır:

2005 Yılı → $6600 \text{ TL} \times \%15 = 990 \text{ TL}$
(Ortalama Vergi Oranı = %15)

2009 Yılı → $6600 \text{ TL} + [6600 \times \%50,1 \text{ (TÜFE)}] = 9906 \text{ TL}$ 'nin vergisi: İlk 8800 TL için $1320 \text{ TL} + (1106 \times \%20) = 1541 \text{ TL}$ (Ortalama Vergi Oranı = %15,56)

Görüldüğü gibi mükellefin ödeyeceği gelir vergisinde ortalama oran yükselmektedir. Eğer gelir vergisi tarifesi enflasyon oranına göre endekslemeye tabi tutulsaydı mükellefin reel vergi yükü artmayacaktı.

Benzer bir durum orta ve yüksek gelir grupları için de geçerlidir. Onlar da zamanla üst tarife dilimlerine kayarak bu dilimlerden vergi ödemekte; hatta belli bir gelir düzeyinden sonra mükellefler tek oran üzerinden vergilendirilmektedir. Bu duruma "enflasyonun vergi etkisi" adı verilir.

Şunu belirtmek gerekir ki, vergi gelirlerinde sonucu belirleyen husus, temelde, vergi matrahının, tarifenin ve muafiyet-istisnaların yapısıdır. Şayet vergi matrahı ad valorem (değer esaslı) yapıda ve tarife de artan oranlı ise vergi hasılatı genellikle enflasyon oranını aşan bir şekilde büyür. Muafiyet ve istisnaların maktu tutarlar olarak belirlenmiş olması veya bu tutarlardaki artışın enflasyon oranının altında artırılması halinde bu etki daha da belirginleşir. Doğal olarak bunun, tarife ve muafiyet-istisna yapısındaki bozulma vb. şekillerde maliyetleri getirmesi kaçınılmazdır⁵.

Enflasyon sonucu artan oranlı vergi tarifesi üzerindeki arzulanmayan değişimleri etkisiz hale getirmek, vergiden beklenen fonksiyonların gerçekleşmesi bakımından gereklidir. Bu arzulanmayan etkileri gidermede kullanılan araçlar şunlardır:

i) Tarifenin yasama organınca belirlenmesi yöntemi.

ii) Otomatik gösterge yöntemi: Kabul edilen bir fiyat endeksine göre tarife dilimleri, indirim, istisna, muafiyet vb. tutarların yeniden belirlendiği yöntemdir.

iii) Katsayı yöntemi: Yasama organınca takdir ve otomatik gösterge yöntemleri arasında yer alan bir yöntemdir.

v) Vergi oranlarının enflasyona paralel olarak indirilmesi: Bu yöntemde vergi oranlarında enflasyon kadar bir indirime

gidilerek ortalama vergi oranının düşmesi sağlanmaktadır⁶.

Aslında amaç, vergi sistemini enflasyona göre ayarlamak değil, enflasyonu düşürmek olmalıdır. Ancak, kısa dönemde enflasyonu düşürmenin mümkün olmayacağı düşünülüyorsa yukarıda sayılan tedbirlere başvurulabilir.

4.3. Vergi Ödeme Gücü Açısından

Vergi ödeme gücü objektif bir kavram olup kişilere ve toplumlara göre değişir. Bu nedenle kesin bir tanımı yoktur; ancak, vergi ödeme gücü kavramı, vergi adaleti açısından sahip olduğu önem nedeniyle vergi sistemlerince kavranmaya çalışılmaktadır⁷.

Artan oranlı vergi tarifesi uygulaması; ayırma kuramı, en az geçim indirimi ve muafiyet-istisna ve indirim uygulamaları gibi, vergi ödeme gücüne ulaşmada kullanılan tekniklerden biridir.

Anayasamızın 73 üncü maddesinde;

“Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.”

hükümlerine yer verilmiştir. Günümüzde mali gücün temel göstergeleri gelir, servet ve harcama olarak kabul edilmektedir.

⁶ Mehmet ŞAFAK. “Gelir Vergisi Tarifesi ve Türkiye Uygulaması” *Vergi Dünyası*, S.86 (Ekim 1988), s.68.

⁷ Binnur ÇELİK. *Vergilemede Müdahale İlkesi*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara 2001, s.19.

⁵ Özhan ULUATAM. *Kamu Maliyesi*, 4. baskı, Savaş, Ankara 1998, s.353.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

Gelir vergisi vergi ödeme gücüne ulaşma araçlarının en etkin düzeyde kullanımına imkan sağlayacak niteliklere sahip bulunmaktadır⁸. Bunlardan birisi artan oranlı vergi tarifesi uygulamasıdır.

Sadece ayırma kuramı ve en az geçim indirimi müesseseleri kullanılarak vergi ödeme gücü yeteri kadar kavranmadığı için, vergi tarifelerinden yararlanılması gereği ortaya çıkmıştır⁹. Bunun yanında, gelişmiş OECD ülkelerine baktığımızda, en az geçim indirimi ve bazı muafiyet uygulamaları ile birlikte uygulanan artan oranlı vergi tarifeleri vergi ödeme gücünün kavranabilmesi açısından önemli faydalar sağlamaktadır.

Ayırma kuramı gereği ücretliler daha düşük oranlı bir tarifeye vergilendirilebileceği gibi, mesela, menkul sermaye iradı sahipleri de daha yüksek oranlı bir tarifeye vergilendirilebilir. Aslına bakacak olursak, bazı menkul sermaye iratlarındaki yüksek düzeydeki istisnalar nedeniyle bu iratlara normal artan oranlı bir tarife bile etkin bir şekilde uygulanamamaktadır.

Her ne kadar artış oranı giderek yükselse de gelir vergisi tarifesinde basamak sayısının az olması, gelir düzeyindeki değişime bağlı olarak ortalama vergi oranının dar bir sınıf içinde değişim göstermesine neden olmaktadır¹⁰. Diğer yandan, tevkif suretiyle toplanan vergilerin toplam gelir vergisine oranının Ocak-Kasım 2009 dönemi itibarıyla %92,5 gibi yüksek bir paya ulaşmış olması¹¹, gelir vergisinin subjektifliğini zedelemekte ve artan oranlılığın uygulanmasına mani olmaktadır. Bütün

bunlar, mükelleflerin mali güçlerinin yeterince kavranamaması sonucunu verir.

2. Sonuç

Vergilemede adaleti ve daha dengeli bir gelir dağılımını sağlamak üzere artan oranlı gelir vergisi tarifesi faydalanılması düşünülmüyorsa, tarifeyi enflasyon oranlarına uygun olarak otomatik bir şekilde artıracak mekanizmalara ihtiyaç vardır. Bunun yanında artan oranlı tarifeye göre vergilendirilen gelirlerin toplam gelir vergisi içindeki payının artması, artan oranlı tarifenin kendisinden beklenen işlevleri etkin bir şekilde yerine getirebilmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu takdirde anayasada yer alan “mali güce göre vergi ödeme” ilkesinin gerçekleşmesi yolunda aşama kaydedilebilecektir. Ancak, unutmamalıdır ki sağlıklı netice alabilmenin temel koşulu, ekonomiyi ve kamu maliyesini sağlıklı bir yapıya kavuşturmadır.

⁸ Abdurrahman AKDOĞAN, Vergilerin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi, Gazi Üniv. Yayın No:165, Ankara 1996, s.5.

⁹ AKDOĞAN, a.g.e. , 1997, s.192.

¹⁰ AKDOĞAN, a.g.e. ,1996, s.21.

¹¹ 2009 Faaliyet Raporu, Gelir İdaresi Başkanlığı, Nisan 2010, s.156.

Sadık DEMİRBAŞ
Gelir İdaresi
Başkanlığı
Diğer Kazançlar
Şubesi Müdürü

GELİR VERGİSİNDE MAHSUP VE İADE SİSTEMİ

1. Giriş

Gelir Vergisi Kanununun 121 inci maddesinin göre, yıllık gelir vergisi beyannamesinde gösterilen gelire dahil kazanç ve iratlardan Gelir Vergisi Kanununa

göre kesilmiş bulunan vergiler yıllık beyanname beyan edilen gelirler üzerinden hesaplanan vergiden mahsup edilmektedir. Mahsup işlemi yapıldıktan sonra yıl içinde kesinti yoluyla ödenmiş olan vergi miktarının beyanname üzerinden hesaplanan yıllık gelir vergisinden fazla olması halinde aradaki fark vergi dairesince mükellefe bildirmekte ve mükellefin bu bildirimle ilişkin tebliğ tarihinden itibaren bir yıl içinde müracaatı üzerine kendisine red ve iade edilmektedir.

Gelir Vergisi Kanununun mükerrer 120 nci maddesinde; üçer aylık dönemler halinde tahakkuk ettirilerek tahsil edilen geçici vergi, yıllık beyanname üzerinden hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilmekte ve bu mahsup sonrası kalan tutar mükellefin diğer vergi borçlarına mahsup edilmekte bu mahsuplara rağmen kalan geçici vergi tutarı da o yılın

sonuna kadar yazılı olarak talep edilmesi halinde mükellefe red ve iade edilmektedir.

Vergi Usul Kanununun 120 nci maddesinde, 5035 sayılı Kanunla yapılan düzenleme uyarınca, nakden veya mahsuben tahsil edilen ancak fazla veya yersiz olarak tahsil edildiği anlaşılan vergilerin iade ve mahsup işlemlerinde, düzeltmeye dayanak teşkil edecek belgeler ile bu işlemlere ait usul ve esasları belirleme konusunda Maliye Bakanlığına yetki verilmiştir

Bu yetki çerçevesinde yapılmış olan düzenleme ile gelir vergisi ile ilgili vergi hataları nedeniyle fazla tahsil edilen vergilerin diğer vergi borçlarına mahsup ve iadesi yapılmaktadır.

İadesi gereken vergi ile ilgili olarak düzenleme yapma konusunda 5035 sayılı Kanunla, Gelir Vergisi Kanununun 121 inci maddesinde yapılan değişiklikle, iadeyi mahsuben veya nakden yaptırmaya, inceleme raporuna, yeminli mali müşavir raporuna veya teminata bağlamaya ve iade için aranılacak belgeleri belirleme konusunda Maliye Bakanlığına yetki verilmiştir. Bu yetki ve düzenlemeler çerçevesinde çıkarılan 252 Seri No.lu¹² Tebliği ile mahsup ve iadelere ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

¹² 06/04/2004 tarihli ve 25425 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

Bu yazımızın konusunu, Gelir Vergisi Kanununda yer alan kazanç türlerinden yıl içinde kesinti yapılan tutarlar ile geçici vergiye tabi kazançlardan yıl içinde ödenmiş olan geçici vergi tutarlarının yıllık beyannamede beyan edilen gelir üzerinden hesaplanmış olan vergiden fazlasının iadesine ilişkin düzenlemeler ile vergi hataları nedeniyle fazla tahsil edilen vergilerin iadesine ilişkin açıklamalar oluşturmaktadır.

2. Tevkif Yoluyla Kesilen Vergilerde Mahsup ve İade

Yıl içinde kendilerine yapılan ödemelerden kesinti yapılan gelir vergisi mükellefleri, bu vergileri yıllık beyannamelerinde hesaplanan vergilerine mahsuben ödemiş bulunmaktadır. Yıllık beyannamede hesaplanan vergi tutarlarından yıl içinde kesilmiş olan vergiler mahsup edilmektedir. Bu mahsup işlemi yapılırken yıl içindeki kesilmiş vergilerden mahsup edilecek tutarların yalnızca beyannamede bildirilmiş olan gelirlere ilişkin olması gerekmekte olup, yıllık beyannameye dahil edilmemiş bir gelir unsuru üzerinden yapılmış olan tevkifatın beyannamede mahsup edilmemesi gerekir.

ÖRNEK 1: Mükellefin elde etmiş olduğu mevduat faiz geliri üzerinden tevkifat yapılmış olup, bu gelirler Gelir Vergisi Kanununun Geçici 67 nci maddesine göre tutarı ne olursa olsun beyannameye dahil edilmemektedir. Dolayısıyla serbest meslek

kazancı nedeniyle verilen yıllık gelir vergisi beyannamesi üzerinden hesaplanan vergiden mevduat faizlerine ilişkin yıl içinde kesilen vergiler mahsup edilmeyecektir.

Mükelleflerin yıl içinde kendilerinden yapılan kesinti tutarlarını yıllık beyanname üzerinden mahsup edebilmeleri için vergi tevkifatı ile ilgili olarak kesintiyi yapan vergi sorumlularının adı-soyadı veya unvanını, bağlı olduğu vergi dairesini ve vergi kimlik numaralarını, kesintiye esas alınan brüt tutarları, kesilen vergileri ve kesinti yapılan dönemleri gösteren bir tabloyu yıllık beyannamelerine eklemeleri gereklidir.

2.1. Mahsuben İade Edilmesi

Yıl içinde ilgili kazançlardan yapılmış olan vergi kesintisi tutarının yıllık beyanname üzerinden hesaplanan vergiden mahsubu sonucu kesinti tutarının beyanname üzerinden hesaplanan vergiden fazla olması halinde, kalan kısmın diğer vergi borçlarına mahsup talebi, tutarına bakılmaksızın inceleme raporu ve teminat aranmadan yerine getirilmektedir.

Mükellefin mahsup talebinin, dilekçe ile yapılması ve yıl içinde yapılan tevkifatlara ilişkin tablonun dilekçe ekinde yer alması gerekmektedir. Kesintiye ilişkin tablonun yıllık beyanname verilirken beyanname ekinde verilmiş olması durumunda ayrıca kesinti tutarlarına ilişkin tablo aranmamakta, yalnızca mahsup talebine ilişkin dilekçe yeterli kabul edilmektedir.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

- Mükellef tarafından yıllık gelir vergisi beyannamesinin
- kanunda belirtilen zamanda verildiği durumda;

- Mükellefin mahsup talebiyle ilgili olarak dilekçe ve kesintiye ilişkin tablonun ibrazı halinde, vergi borçlarına ilişkin mahsup talebi yıllık beyannamenin verildiği tarih esas alınarak yerine getirilmektedir.

- Mükellef tarafından yıllık gelir vergisi beyannamesinin kanuni süresinde verilmediği yada mükellef adına ikmalen veya re'sen tarhiyat üzerine tahakkuk edilen vergilerde;

-Yıl içinde tevkif yoluyla kesilen vergiler tarhiyat aşamasında vergi dairesince dikkate alınarak yerine getirilmekte, bu mahsuplar sonunda kalan kısmın talep edilmesi halinde, kalan kısım diğer vergi borçlarına mahsup edilmektedir. Bu durumda, mahsup talepleri, dilekçe ve eklerinin eksiksiz olarak vergi dairesi kayıtlarına girdiği tarih esas alınarak yerine getirilmektedir. Bu tarih itibariyle mükelleflerin mahsup talep ettikleri vergi borçları için gecikme zammı hesaplanmamaktadır.

- Mükellefin muaccel hale gelmiş vergi borcunun bulunmaması halinde, iade alacağı sonraki dönemlerde muaccel hale gelecek vergi borçlarına mahsup

edilebilmektedir. Bu taktirde, mahsup talebi sonraki dönemlerde doğacak verginin tahakkuku ile hüküm ifade etmektedir.

2.2. Nakden İade Edilmesi

2.2.1. Nakden İade Edilecek Tutarın 10.000 TL'yi Geçmemesi Halinde İade

Tevkif yoluyla kesilen vergilerin mahsup sonrası kalan vergi alacağına ilişkin iade taleplerinin, dilekçe ile yapılması gerekmektedir. Nakden iade edilecek tutarın 10.000 TL'yi geçmemesi halinde iade talebi, yıl içinde yapılan tevkifatlarla ilişkin tablo ile birlikte;

- Ücretlere ilişkin olması halinde ücretlere ilişkin olarak işveren tarafından verilen ve kesintinin yapıldığını gösteren yazının,

- Gayrimenkul sermaye iradına ilişkin olması halinde gayrimenkul sermaye iradına ilişkin olarak

kira kontratının,

- Menkul sermaye iradına ilişkin olarak kesintiyi yapan bankalar, katılım bankaları, aracı kurumlar ve diğer kurumlar tarafından düzenlenen ve vergi kesintisinin yapıldığını gösteren belgenin,

- Serbest meslek kazancına ilişkin

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

olarak vergilerin sorumlu adına tahakkuk ettiğini gösteren ilgili saymanlık yazısının,

• Ticari kazançlar ve zirai kazançlara ilişkin olarak tevkif yoluyla kesilen vergilerin vergi sorumlusu tarafından ilgili vergi dairesine ödenmiş olduğuna ilişkin belgenin, ilgili kurum tarafından onaylanan bir örneğinin dilekçeye eklenmesi koşuluyla,

inceleme raporu ve teminat aranmaksızın yerine getirilmektedir.

2.2.2. Nakden İade Edilecek Tutarın 10.000 TL'yi Geçmesi Halinde İade

- Nakden yapılacak iade taleplerinin 10.000 TL'yi aşması halinde, 10.000 TL'yi aşan kısım vergi inceleme yetkisi bulunanlarca yapılacak inceleme sonucunda düzenlenecek vergi inceleme raporuna göre iade edilmektedir. İade talebi, teminat gösterilmesi halinde inceleme sonucu beklenmeksizin yerine getirilmektedir.
- Nakden iadenin 10.000 TL'ye kadar olan kısmı ise nakden iadeye ilişkin aranılan belgelerin dilekçe ekinde yer alması koşuluyla, teminat aranmaksızın ve inceleme raporu beklenmeksizin iade edilmektedir.
- Nakden iade talebinin 100.000 TL'ye kadar olan kısmı, mükellefle tam tasdik sözleşmesi düzenlemiş bulunan yeminli mali müşavirce düzenlenecek tam tasdik raporu uyarınca iade edilmektedir.
- İade talebinin 100.000 TL'yi aşan kısmının iadesi ise denetim

elemanlarınca düzenlenen vergi inceleme raporu sonucuna göre yerine getirilmektedir.

Genel ve katma bütçeli idarelere, il özel idarelerine, belediyelere, köylere ve sermayelerinin en az %51 veya daha fazlası bu kurumlara ait işletmelere yapılacak iadeler, yukarıda belirtilen belgelerin ibrazı üzerine miktara bakılmaksızın inceleme raporu ve teminat aranılmadan yerine getirilmektedir.

İade talebinin kısmen mahsuben kısmen de nakden olması halinde, söz konusu talepler ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, talebin nakit iadesine ilişkin kısmı için nakden iadeye ilişkin işlemler, mahsuben iadesine ilişkin kısmı için mahsuben iadeye ilişkin işlemlerin yapılması gerekmektedir.

ÖRNEK 2:

Mükellefin 2009 yılı yıllık gelir vergisi beyannamesinde hesaplanan vergiden yıl içinde tevkif suretiyle kesilen vergilerin mahsubu sonucu 80.000 TL'lik iadesi çıkmıştır. İade alacağının 50.000 TL'lik tutarı başka borçları için mahsuben iade talebinde bulunması halinde mahsuben iadeye ilişkin işlemler yapılacaktır. İade alacağının kalan 30.000 TL'lik tutarı için nakden iadeye ilişkin hükümler uygulanması gerekir. Bu tutarın 10.000 TL'lik kısmı teminat veya inceleme raporu aranmadan iade edilirken, kalan 20.000 TL'lik tutarı teminat gösterilerek veya inceleme raporu uyarınca iade edilecektir.

2.3. İade Alacağının Ortaklık Borçlarına Mahsubu

Mükelleflerin tevkif suretiyle ödemiş oldukları vergiden kaynaklanan iade

alacaklarını kendilerine ait muaccel hale gelmiş bir vergi borcu yoksa, dilerlerse ortağı buldukları adi ortaklık veya kolektif şirketlerin müteselsilen sorumlu oldukları vergi borçlarına da mahsuben iade talebinde bulunabilirler.

Bunun için mükellefin mahsup dilekçesi vermesi ve dilekçede adi ortaklık veya kolektif şirketin hangi dönem borçları için mahsup talep edildiğinin belirtmesi gerekir. Mahsup tarihi olarak, mahsup talebine ilişkin dilekçe ve eklerinin vergi dairesi kayıtlarına girdiği tarih esas alınmaktadır.

2.4. İade Alacağının Üçüncü Şahısların Vergi Borçlarına Mahsubu

Mükellefler dilerlerse tevkif suretiyle ödemiş oldukları vergiden kaynaklanan iade alacaklarından nakden iade edilebilir aşamaya gelen alacaklarını, üçüncü şahısların vergi borçlarına mahsubunu da talep edebilirler.

Bu durumda, üçüncü şahısların vergi borçlarına ilişkin mahsup işlemi için verilecek dilekçede, vergi borcuna mahsup talebinde bulunulan üçüncü şahsın adı-soyadı veya unvanı, vergi kimlik numarası, bağlı olduğu vergi dairesi ile borcun türü, miktarı ve dönemi bildirilir.

Bu şekilde yapılan mahsup talepleri, düzeltme fişinin onaylandığı tarih itibariyle yerine getirilir.

3. Yıllık Beyanname Üzerinden Hesaplanan Vergiden Mahsup Sonunda Kalan Geçici Vergi Tutarının Mahsup Ve İadesi

Gelir Vergisi Kanunu'nun mükerrer 120 nci maddesi uyarınca, ödenen geçici vergi tutarı

geçici verginin ilgili olduğu döneme ilişkin olarak verilen beyanname üzerinden hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilir. Bu mahsup işleminin yapılabilmesi için, tahakkuk ettirilmiş geçici verginin ödenmiş olması gerekir. Geçici vergi dönemlerinde beyan dönemleri itibariyle tahakkuk ettirilmiş ancak ödenmemiş bulunan geçici vergi yıllık beyanname üzerinden hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilemez. Tahakkuk ettirilen ancak ödenmemiş olması nedeniyle yıllık beyanname üzerinden hesaplanan vergiden mahsup edilmemiş olan geçici vergi tutarları terkin edilir.

Terkin edilen geçici vergi için vade tarihinden terkin edilmesi gereken yıllık beyannamenin verilmesi tarihine kadar olan süre için gecikme zammı uygulanmaktadır.

Yıllık beyanname hesaplanan vergiden fazla olması nedeniyle mahsup edilemeyen geçici vergi tutarı, mükellefin diğer vergi borçlarına mahsup edilir. Mahsup işleminin yapılabilmesi için de mükellef tarafından yazılı başvuru şartı aranmamaktadır. Mahsup işlemi 6183 sayılı Kanununun 47 nci maddesi hükmü dikkate alınarak ilgili vergi dairesince re'sen yapılmaktadır.

Bu mahsup işlemi, yıllık beyannamenin verildiği tarih esas alınarak yerine getirilir. Mahsubu yapılacak vergi borçları için, vade tarihinden yıllık beyannamenin verildiği tarihe kadar gecikme zammı uygulanır, bu tarihten sonra söz konusu vergi borçları için gecikme zammı uygulanmaz.

Geçici verginin verilen yıllık beyanname üzerinden hesaplanan gelir vergisinden

**Vergi borcu olan
kalmayın !**

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

mahsubu sonucu iadesi gereken miktarın olması halinde bu tutarın iadesi için ayrıca dilekçe vermeye gerek bulunmamaktadır. Yıllık beyannamenin ilgili tablosuna mahsup sonucu iadesi gereken tutarın yazılmış olması, mükellefçe yazılı olarak yapılmış iade talebi olarak kabul edilmektedir.

Geçici verginin gerek mahsuben gerekse nakden iadesinde herhangi bir tutar sınırlaması yoktur. Ancak mahsuben veya nakden iade edilebilmesi için geçici verginin ödenmiş olması gerekir. Geçici vergiye ilişkin iade taleplerinde, teminat ve inceleme raporu da aranmamaktadır.

başkanın bu yetkisini ilgili grup müdürlerine veya müdürlere devredebileceği belirtilmiştir.

Ayrıca sözkonusu maddede; nakden veya mahsuben tahsil edilen ancak fazla veya yersiz olarak tahsil edildiği anlaşılan vergilerin iade ve mahsup işlemlerinde, düzeltmeye dayanak teşkil edecek belgeler ile bu işlemlere ait usul ve esasları belirleme konusunda Maliye Bakanlığı yetkili kılınmıştır.

Yapılan bu düzenleme çerçevesinde, gelir vergisi ile ilgili vergi hataları nedeniyle fazla tahsil edilen vergilerin diğer vergi borçlarına mahsup ve iadesi aşağıdaki şekilde yapılmaktadır.

4. Vergi Hatalarından Kaynaklanan İade İşlemleri

Vergi Usul Kanunu'nun 116 ncı maddesinde Vergi hatası; vergiye müteallik hesaplarda veya vergilendirmede yapılan hatalar yüzünden haksız yere fazla veya eksik vergi istenmesi veya alınması olarak tanımlanmıştır.

Aynı Kanununun 117 inci maddesinde "Hesap Hataları", 118 inci maddesinde de "Vergilendirme Hataları"nın neler olduğu açıklanmıştır.

Vergi Usul Kanununun 120 nci maddesindeki yer alan düzenleme gereği vergi hatalarının düzeltilmesine ilgili vergi dairesi müdürü karar vermektedir. Aynı maddeye 5615 sayılı Kanunla eklenen fıkra hükmünde Vergi Dairesi Başkanlıklarında düzeltme yetkisinin Vergi Dairesi Başkanına ait olduğu,

4.1. Nakden İade Edilmesi

- Vergi hatasından kaynaklanan fazla veya yersiz vergi tahakkuk ettirilmesine ilişkin vergi hatasının düzeltilmesi halinde, vergi hatası nedeniyle fazla olarak tahakkuk ettirilmiş vergi ödenmiş olması şartıyla mükellefe nakden iade edilmektedir.

4.2. Mahsuben İade Edilmesi

- Mahsuben iade talebi halinde, mahsup talebinin dilekçe ile vergi dairesine bildirilmesi gerekmekte olup, düzeltme işlemi ile mahsuben iade işleminin aynı vergi dairesince yapılması halinde iade için

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

dilekçe dışında başka belge istenmemektedir. Düzeltme işlemi ile mahsuben iade işleminin aynı vergi dairesi tarafından yapılmaması halinde, hata nedeniyle fazladan tahakkuk etmiş olan verginin ödendiğine ilişkin belgenin ibrazı da gerekmektedir. Vergi dairesine dilekçe ile haber verdiği tarih itibariyle mahsup işlemi yapılmış sayılmakta ve mahsubu talep edilen vergi borçları için bu tarihten itibaren gecikme zammı hesaplanmamaktadır.

5. Mahsuben İadelerde Zamanaşımı Süreleri

Konuyla ilgili olarak yayımlanan 252 seri numaralı Gelir Vergisi Genel Tebliğinde mahsup taleplerinin yerine getirilmesinde, Vergi Usul Kanunu'nun 114 ve 126. maddelerinde yer alan beş yıllık zamanaşımı süresinin göz önünde bulundurulacağı belirtilmektedir.

Gelir Vergisi Kanunu'nu 121 maddesine göre tevkif yolu ile kesilen vergilerin gelir vergisi beyannamesinde tahakkuk eden vergilerden mahsup edilemeyen kısmının iadesinde mükellefin 5 yıl içinde müracaatı gerekmektedir. Mahsup sonrası kalan vergi tutarı ile ilgili olarak vergi dairesi tarafından mükellefe iade ilişkin yapacağı bildirim tebliği tarihinden itibaren 1 yıl içinde alınmaması halinde mahsuben ve nakden iade hakkı kaybedilecektir.

6. Sonuç

Gelir Vergisi Kanunu'nun mükerrer 120 ve 121 maddelerinde, yıl içinde ödenen geçici vergiler ile beyannamede gösterilen gelire dahil kazanç ve iratlardan Gelir Vergisi Kanununa göre kesilmiş bulunan vergilerin, beyanname üzerinden hesaplanan gelir vergisinden mahsup edileceği, mahsubu

yapılan tutarın gelir vergisinden fazla olması halinde aradaki farkın vergi dairesince mükellefe bildirileceği ve mükellefin tebliğ tarihinden itibaren bir yıl içinde müracaatı üzerine kendisine red veya iade olunacağı belirtilmiştir.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 121 maddesinde iadesi gereken tevkif suretiyle ödenmiş olan vergi ile ilgili olarak Maliye Bakanlığı yetkili kılınmıştır. Bu yetki çerçevesinde yapılan düzenlemede, mahsuben iade işlemi, aranan tüm belgelerin tamamlanması koşuluyla, yıllık gelir vergisi beyannamesinin verildiği tarih

itibariyle yapılmakta, nakden iadelerde ise ilgili kazançta göre farklı belgeler istenmekle beraber iade tutarlarına göre

de farklı işlemler yapılmaktadır. İkmalen veya re'sen yapılan tarhiyatlarda ise mahsup işlemi, mahsup talebine ilişkin dilekçe ve eklerin eksiksiz olarak vergi dairesi kayıtlarına girdiği tarih itibariyle yapılmakta, aranan belgelerin tamamlanması aşamasında yapılan tahsilatlar yönünden düzeltme yapılmamaktadır.

Vergi Usul Kanununun 116 nci maddesinde belirtilen vergi hataları kapsamında olan ve ödenmiş bulunan vergilerin düzeltilmesinde ilgili vergi dairesi müdürü yetkili kılınmıştır. Fazla veya yersiz olarak tahsil edilmiş olan vergilerin de Vergi Usul Kanununun 120 nci maddesindeki yer alan düzenleme gereği hatalı olduğu tespit edilen verginin ödenmiş olması koşuluyla nakden ve mahsuben iadesi yapılmaktadır.

Altan YILMAZ
Devlet Gelir
Uzmanı
Gelir İdaresi
Başkanlığı

BİREYSEL EMEKLİLİK KATKI PAYLARI VE ŞAHIS SİGORTA PRİM ÖDEMELERİNİN BELGELENDİRİLMESİ VE ŞAHIS SİGORTA POLİÇENİN DEVRİ HALİNDE İNDİRİM ŞARTLARI

1. Giriş

4632 sayılı Kanunla yaşamımıza giren ve 4697 sayılı Kanunla da Gelir Vergisi Kanunumuza indirim konusu olarak yer

almış olan bireysel emeklilik sistemi, yatırım imkanı sunması ve vergisel avantajlar ile çok hızlı bir şekilde katılımcı sayısını arttırmıştır. 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 63 üncü maddesinin 3 numaralı bendiyle bireysel emeklilik ve şahıs sigortalarına ödenen katkı payı ve primlerin gelir vergisi matrahının hesaplanmasında indirim unsuru olarak kabul edilmiştir. Yazımızın konusu da bu indirime ilişkin olarak katkı payı ve primlerin belgelendirilmesi ile poliçelerin devri halinde elde edilen gelirin vergilendirilmesi konularını kapsamaktadır. Konu hakkında Maliye Bakanlığınca çıkarılmış olan 256 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliğinde gerekli açıklamalar yapılmıştır.

2.Yasal Düzenleme

Gerçek ücretin safi değerinin tespitinde indirilecek giderlerin yer aldığı Gelir Vergisi Kanununun 63 üncü maddesinin 3 numaralı bedinde “Sigortanın veya emeklilik sözleşmesinin Türkiye’de kâin ve merkezi Türkiye’de bulunan bir sigorta veya emeklilik

şirketi nezdinde akdedilmiş olması şartıyla; ücretlinin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait hayat, ölüm, kaza, hastalık, sakatlık, işsizlik, analık, doğum ve tahsil gibi şahıs sigorta poliçeleri için hizmet erbabı tarafından ödenen primler ile bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payları,

İndirim konusu yapılacak prim, aidat ve katkıların toplamı, ödendiği ayda elde edilen ücretin % 10’unu (bireysel emeklilik sistemi dışındaki şahıs sigorta poliçeleri için ödenen primlerde, ödendiği ayda elde edilen ücretin % 5’ini) ve yıllık olarak asgari ücretin yıllık tutarını aşamaz. Bakanlar Kurulu bu oranı % 20 oranına kadar (bireysel emeklilik sistemi dışındaki şahıs sigorta poliçeleri için % 10 oranına kadar) artırmaya ve belirtilen haddi asgari ücretin yıllık tutarının iki katını geçmemek üzere yeniden belirlemeye yetkilidir” hükmü yer almaktadır.

Buna göre, mükellefin kendisine, eşine ve küçük çocuklarına ait şahıs sigorta primi ve bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı paylarının gayri safi ücret tutarından indirim konusu yapılabilmesi için;

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

- Sigortanın ve emeklilik sözleşmesinin Türkiye’de kain ve merkezine Türkiye’de bulunan bir sigorta ve emeklilik şirketi nezdinde akdedilmiş olması,

- Prim ve katkı paylarına ait ödeme belgesinin, belgenin ait olduğu ay içinde işverene ibraz edilmesi,

- Ödenen prim ve katkı paylarının ödendiği ayda elde edilen brüt ücretin % 10’unu, bireysel emeklilik sistemi dışındaki şahıs sigorta poliçeleri için ödenen primlerde, ödendiği ayda elde edilen brüt ücretin % 5’ini ve yıllık olarak asgari ücretin yıllık tutarını aşmaması gerekmektedir.

Ayrıca mükelleflerin yıllık beyanname ile bildirecekleri gelirlerden yapılacak indirimlerin yer aldığı, Gelir Vergisi Kanununun Sigorta Primi, Teberru ve Diğer indirimler başlıklı 89 uncu maddesinin 1 numaralı bendinde “Beyan edilen gelirin % 10’unu (bireysel emeklilik sistemi dışındaki şahıs sigorta primleri için, beyan edilen gelirin % 5’ini) ve asgari ücretin yıllık tutarını aşmamak şartıyla, mükellefin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait hayat, ölüm, kaza, hastalık, sakatlık, analık, doğum ve tahsil gibi şahıs sigorta primleri ile bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payları (sigortanın veya emeklilik sözleşmesinin Türkiye’de kâin ve merkezi Türkiye’de bulunan bir sigorta veya emeklilik şirketi nezdinde akdedilmiş olması, prim ve katkı tutarlarının gelirin elde edildiği yılda ödenmiş olması ve ücret geliri elde edenlerin ücretlerinin safi tutarının hesaplanması sırasında ayrıca indirilmemiş bulunması şartıyla, eşlerin veya çocukların ayrı beyanname vermeleri halinde, bunlara

ait prim ve katkı payları kendi gelirlerinden indirilir).

Bakanlar Kurulu bu bentte yer alan oranları bir katına kadar artırmaya ve belirtilen haddi asgari ücretin yıllık tutarının iki katını geçmemek üzere yeniden belirlemeye yetkilidir” hükmüne yer verilmiştir.

Böylece, beyanname veren mükellefler de yukarıdaki şartlar dâhilinde bireysel emeklilik sistemine ödedikleri katkı paylarını ve şahıs sigorta poliçesi prim ödemelerini gelirlerinin hesabında indirim konusu yapabileceklerdir. Ancak ücret geliri elde edenlerin, daha önce bu ödemeleri safi ücretin tespitinde indirim konusu yapmaması gerekmektedir.

SES
Sağlık Sigortası

3. İndirim Yapılacak Prim ve Katkı Payı Ödemelerinin Belgelendirilmesi

Gelir Vergisi Kanununun 63 ve 89 uncu maddeleri uyarınca şahıs sigortaları ile bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payı ve primlerin, yukarıda belirttiğimiz şartlar çerçevesinde, gelir vergisi matrahının tespitinde indirimi konusu yapılabilmektedir. İndirimin yapılabilmesi için ödemelerin tutarı ve tarihinin belgelendirilmesi gerekmektedir. Prim ve katkı payı ödemeleri değişik şekillerde yapılabilmektedir. Doğrudan sigorta veya

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

bireysel emeklilik şirketine makbuz karşılığı veya banka şubeleri, bankaların otomatik para çekme makineleri (ATM), internet veya telefon bankacılığı, kredi kartları veya posta çeki aracılığıyla da yapılabilmektedir. Giriş bölümünde değindiğimiz üzere, konu hakkında yayımlanan 256 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliğinde gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Yapılan katkı payı ve prim ödemelerine ait belgelerde, ödeme tutarı ve tarihinin, ödeyenin adı ve soyadı, ödemenin ait olduğu dönem, ödenen prim veya katkı payı tutarı, ödeme yapılan sigorta veya bireysel emeklilik şirketinin ünvanı ve ödemenin türüne (Şahıs sigorta primi veya bireysel emeklilik katkı payı) ilişkin bilgilerin yer alması koşuluyla banka dekontları, otomatik para çekme makinası makbuzları, kredi kartı ekstreleri ve posta çekleri ile tevsik edilebilmesi mümkün olduğu anılan Tebliğde açıklanmıştır.

Ayrıca, sigorta veya emeklilik şirketlerince faks veya e-posta yoluyla katılımcılara gönderilen makbuz örnekleri ile internet ortamında yapılan ödemelere ilişkin olarak bilgisayardan alınan çıktılar da sigorta poliçesi veya emeklilik sözleşmesinin bir örneğinin (fotokopisinin) işverene verilmesi halinde indirim uygulanabileceği belirtilmiştir. Ancak, bu durumda bir önceki paragrafta belirtilen belgelerden birinin ya da sigorta veya emeklilik şirketlerince düzenlenerek yapılan ödemelerin tutarı, dönemi ve tarihini gösteren bir yazı veya ekstrenin, indirimin uygulandığı ücretin ilgili olduğu yılı izleyen yılın ikinci ayı sonuna kadar işverene iletilmesi gerekmektedir.

Sigorta primi ve katkı payının işverenler aracılığıyla (grup sigortası veya grup bireysel emeklilik sözleşmesi) da ödenmesi mümkündür. Sigorta veya emeklilik şirketine hizmet erbabı tarafından doğrudan ödeme yapılmayıp, hizmet erbabı için işveren tarafından sigorta veya emeklilik şirketine ödenen ve/veya hizmet erbabının ücretinden kesinti yapılmak suretiyle tahsil edilmek suretiyle ödenmektedir. Bu durumda, sigorta poliçesi veya bireysel emeklilik sözleşmesinin bir örneğinin işverende bulunması ve bu poliçe veya sözleşmede sigorta priminin veya bireysel emeklilik katkı paylarının ödeme dönemlerinin, ayrıca bu dönemler için ödenecek prim ve katkı payı tutarlarının belli edilmiş olması kaydıyla, , her bir kişi için ayrıca yukarıda belirtilen belgeler aranmaksızın ücretin

vergi matrahının tayininde indirim olarak dikkate alınabilecektir.

4. Ödenen Katkı Payı ve Primlerin İndirileceği Dönem

Katkı payı ve primlerin vergi matrahının

tespitinde indirim konusu yapılabilmesi için, gelirin elde edildiği dönem ile ilişkili olması ve bu dönem içinde ödenmiş olması gerekmektedir. Gelir vergisinde vergilendirme dönemi takvim yılıdır. Ancak, tevkif yoluyla ödenen vergilerde, istihkak sahipleri ayrıca yıllık beyanname vermeye mecbur değillerse tevkifatın ilgili bulunduğu dönemler vergilendirme dönemi sayılmakta ve kesilen vergiler yıllık verginin yerine geçmektedir. Buna göre, yıllık beyanname indirim konusu yapılacak prim veya katkı payının,

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

beyannamenin ait olduğu dönemle ilgili olması, ödemenin dönem içerisinde yapılması, ücretlere ilişkin indirimde ise ücretin ilgili olduğu ay ile ilişkili olması ve en geç bu aylık dönem içinde ödenmiş olması gerekmektedir.

Şahıs sigortaları ölüm, kaza gibi risklere karşı yaptırılan belirli bir dönemi kapsamakta ve bu dönem için hesaplanan prim peşin olarak veya taksitler halinde ödenebilmektedir. Birikimli sigortalar ve bireysel emeklilik sisteminde ise prim veya katkı payları aylık, üç aylık, altı aylık ve yıllık dönemler itibarıyla belirlenebilmekte ve ödenmektedir. Aylık bazda yapılacak indirim, primin peşin ödenmesi durumunda yapılacaktır. Taksit dönemlerinin bir aydan daha uzun olması (3 aylık vb.) halinde, prim tutarı ilgili olduğu aylar dikkate alınarak (ödenmiş olması şartıyla) indirim konusu yapılacaktır. Oransal sınırlar (ücretin %10'u veya %5'i gibi) çerçevesinde kalsa dahi daha sonraki aylara ilişkin peşin olarak ödenen tutarların ödendiği ayda indirim konusu yapılması mümkün değildir.

Örnek 1: Yıllık indirimde gelirin sadece ilgili olduğu yıla ilişkin prim tutarı indirim konusu yapılacaktır. 1 Ekim 2009 tarihinden başlamak üzere bir yıllık yapılan ve bedeli peşin olarak ödenen hayat sigortası priminin üç aylık kısmı 2009 yılına, diğer dokuz aylık kısmı ise 2010 yılına ilişkin beyannamede indirim konusu yapılabilir.

Genel idareye dahil daireler ve müesseseler yaptıkları vergi tevkifatı için muhtasar beyanname vermemektedir. Kamuda memur statüsünde bulunanlar ücretlerini peşin almaktadırlar. Bu nedenle ücretlilerin, aylık dönemler itibarıyla ödedikleri şahıs sigorta primleri ve bireysel emeklilik katkı payları, prim ve katkı payı ödeme belgesinin primin ve katkı payının ait olduğu ay içinde işverene

ibraz edilmesi koşuluyla oransal ve mutlak sınırlamalar çerçevesinde izleyen aylara (bir sonraki aya) ait ücretlerin vergi matrahının hesabında indirim olarak dikkate alınabilecektir.

Örnek 2: Bir Bakanlıkta çalışan memur 15 Mayıs 2009 tarihinde aylık maaşını aldıktan sonra, Mayıs ayına ait bireysel emeklilik katkı payı ödemesini 20 Mayıs 2009 tarihinde banka kanalıyla yapmış olup, banka dekontunu işverene ibraz etmiştir. Bu durumda, maaş ödemesi yapıldıktan sonra ödenen katkı payına ilişkin belgenin işveren tarafından takip eden ayın ücret matrahından indirim konusu yapılması gerekir.

Ancak aylık maaş ödemesinden sonra o ay içinde ücretliye fazla mesai, geçmişe yönelik ücret farkı, prim, tazminat ve ikramiye gibi vergiye tabi olan ücret sayılan ve gelir vergisine tabi olan ödemelerin yapılması durumunda, söz konusu katkı payı tutarının bu ödemelerden de indirim konusu yapılması mümkün bulunmaktadır.

5. Ait Olduğu Dönemde İndirilemeyen Prim ve Katkı Payları Sonraki Dönemlerde İndirilemeyecektir

Yıllık beyanname veren mükellefler, zarar beyan ettiği için veya Kanunda belli edilen oran ve tutar sınırlamaları dolayısıyla yıllık beyannamede indirim konusu yapamadıkları prim veya katkı paylarını daha sonraki yıllarda indirim konusu yapması mümkün değildir.

Ücretlilerin ödediği prim ve katkı payının ilgili olduğu ayda prim ve katkı payını ödememesi veya belgesini ibraz edememesi sebebiyle indirilemeyen kısmı, izleyen aylara ait ücretin matrahından

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

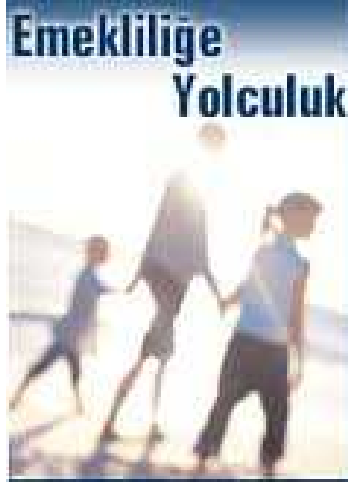
indiremeyecektir. Aynı şekilde ilgili ayda oransal ve miktar sınırlaması nedeniyle indirim konusu yapılamayan tutarın sonraki aylarda veya verilecek yıllık gelir vergisi beyannamesinde indirim konusu yapılması mümkün değildir.

6. Sözleşme ile Belirlenmiş Sınırların Üzerinde Yapılan Ödemeler

Bireysel emeklilik sözleşmelerinde farklı bir uygulama söz konusu değilse(katılımcı ile bireysel emeklilik şirketi arasında yapılan anlaşma dahilinde fazla yapılan katkı payı ödemelerinin hangi döneme sayılacağı yönünde bir düzenleme olduğu takdirde, o dönemin katkı payı olarak matrahtan indirim konusu yapılabilir.), sözleşmede ilgili dönemde ödenmesi gerekenin üzerinde ödenen katkı payı, ödeme tarihinden önceki son bir yıllık döneme ait ödenmemiş katkı paylarına mahsup edilmekte veya ödeme tarihinden itibaren azami bir yıllık dönemde ödenmesi gereken katkı payı olarak kabul edilmektedir. Diğer durumlarda, katkı payının üzerinde yapılan ödemeler ilgili ödeme tarihindeki katkı payı olarak kabul edilmektedir. Dönem içinde ödenmesi gereken katkı payının üzerinde ödeme yapılması ve bu ödemenin ileriki dönemler için ödenmesi gereken katkı payı olarak kabul edilmesi halinde, ödenen katkı payı ilgili olduğu dönemde indirilebilecektir. Sözleşmede o dönem için ödenmesi öngörülen katkı payı tutarının üzerinde ödeme yapılması ve bu fazlanın ödemenin yapıldığı döneme ilişkin katkı payı olarak kabul edilmesi halinde, indirim hakkı sadece o dönemle ilgili olarak kullanılabilir olup oran ve tutar yönünden sınırlamalar nedeniyle indirilemeyen kısım, daha sonraki dönemlerde indirilemeyecektir.

Örnek 3: Ücretli (A), 01.04.2010 tarihinde bireysel emeklilik şirketi ile yaptığı sözleşme uyarınca her ay 500.-TL olmak üzere yıllık 6.000.-TL katkı payı ödemeyi kabul etmiştir. Fazla ödemelerin hangi dönemden sayılacağı konusunda bir anlaşma söz konusu değildir. Ücretli (A) 31.08.2010 tarihinde toptan 2.000.-TL ara ödeme yapmış olup Haziran ve Temmuz aylarına ait prim borçları bulunmaktadır.

Bu durumda, 1000.TL Haziran ve Temmuz aylarında ödenmesi gereken prim borçlarına mahsup edilecektir. Anılan dönemler geçtiği için 1.000.-TL Haziran ve Temmuz aylarına ilişkin vergi matrahından düşülemeyeceği gibi Ağustos ayının vergi matrahından da indirilemez.

Kalan 1.000.-TL nin ,500.-TL'si Ağustos döneminin katkı payı ödemesi kabul edilerek matrahtan indirim konusu yapılır. Kalan 500.-TL ise Eylül ayında matrahtan indirim konusu yapılır.

Ancak, mükellef ile bireysel emeklilik şirketi arasında yapılacak bir anlaşma ile ödenmesi gereken prim tutarından fazla yapılan ödemelerin, ödemenin yapıldığı aya ait prim tutarı olarak sayılması akdedildiğinde, yapılan 2.000.-TL katkı payı ödemesinin 1.000.-TL sı önceki dönem borçlarına mahsup edildikten sonra kalan 1.000.-TL, Ağustos 2010 döneminin katkı payı ödemesi kabul edilebilir ve kanuni sınırlar dahilinde Ağustos ayı vergi matrahından indirim konusu yapılabilir.

7. Geçmiş Dönemlere İlişkin Ödemelerin Durumu

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

Yazımızın başında belirttiğimiz Gelir Vergisi Kanununun 63 ve 89 uncu maddeleri uyarınca, ödenmemiş prim veya katkı payları, sigorta poliçesi veya emeklilik sözleşmesi bulunsa dahi indirim konusu yapılmayacaktır. Önceki dönemlerle ilgili olarak yapılan prim ve katkı payı ödemelerinin vergi matrahında düzeltme yoluyla ilgili olduğu dönemin matrahından indirilmesi mümkün değildir. Ancak ödemenin geçmiş dönem, cari dönem veya izleyen dönemleri de kapsamı halinde, önceki döneme ilişkin prim ve katkı payı tutarı da ödemenin ait olduğu kalan aylarda indirim konusu yapılabilecektir.

Örnek 4:

Kamu kuruluşunda 2.000 TL maaş almakta olan bir memur, 01/03/2010 tarihi itibarıyla kendisi için bireysel emeklilik sözleşmesi yapmış olup, ilgili bireysel emeklilik şirketine Mart–Ekim 2010 aylarına ait (8 aylık) toplam 1.800 TL katkı payı ödemesini 08/06/2010 tarihinde bir defada ödemiştir. Katkı payına ilişkin makbuzu da 10/06/2010 tarihinde kurumuna vermiştir.

Aylık dönemlerde ödemesi gerekirken toplu olarak ödenen bireysel emeklilik katkı paylarının sonucu olarak vergi matrahının tespitinde, katkı payının bir aylık ücret gelirin (2.000 TL) %10'u olan 200 TL'ye kadar olan kısmı indirilebilecektir. Bu durumda, sekiz aylık ödenen katkı payı tutarı makbuzun verildiği ay dahil olmak üzere, katkı payının ait olduğu kalan ay sayısına bölünerek kalan her bir aya isabet eden aylık tutar $(1800/5= 360 \text{ TL})$ bulunacaktır. Bu tutarın 200 TL'lik kısmı Haziran, Temmuz,

Ağustos, Eylül ve Ekim aylarında vergi matrahından indirim konusu yapılacak, katkı payına ilişkin makbuzun kuruma verildiği aydan önceki dönemler olan Mart, Nisan, Mayıs 2010 ayları için ise vergi matrahının düzeltilmesi yoluyla indirim yapılamayacaktır.

Ödenen katkı payı ve primlerin, ödendiği döneme ait prim veya katkı payı ödemesi olarak dikkate alınacağı sözleşmede öngörülmesi halinde, indirim uygulamasında da sözleşmenin esas alınması ve ödenen

sigorta prim ve katkı payının ödemesinin yapıldığı dönemde miktar ve oransal sınırlamalar çerçevesinde indirimi mümkün olacaktır. Yukarıdaki örnekte, Haziran 2010 tarihinde yapılan toplu ödemenin 600 TL'lik kısmı $(2000 * \%10 = 200 \times 3 \text{ ay})$ önceki dönemlerdeki (Mart, Nisan, Mayıs) borçlara mahsup edildikten sonra kalan 600 TL ise Haziran 2010 dönemine ait ödeme kabul edilebilecek ve sadece gelirin % 10 u olan 200 TL indirim konusu yapılabilecektir.

İlgili olduğu dönemde ödenen, ancak ödeme belgesinin ibraz edilmeyen prim veya katkı payı, vergi sorumlusunca tevkifat sırasında yapılan ödemeler dikkate alınmadan gerekli vergi tevkifatı yapılacak, daha sonra mükellefin Vergi Usul Kanununun düzeltme hükümleri çerçevesinde düzeltme talebinde bulunması halinde gerekli düzeltme işlemi anılan Kanuna göre yapılacaktır.

8. Ödemelerin Döviz Cinsinden Yapılması

Yabancı para cinsinden yapılan ödemelerde, indirim konusu yapılacak tutarın tespitinde, ödemelerin sigorta veya emeklilik şirketine yapıldığı tarihteki T.C. Merkez Bankasınca belirlenen döviz alış kuru esas alınır. Bununla beraber sigorta veya emeklilik şirketinin yapılan ödemeyi hesaplarına aktarırken kullandığı kur dikkate alınarak da indirim konusu yapılacak prim ve katkı payı tutarının tespitinin mümkün olacağı anılan tebliğde açıklanmıştır.

9. Birden Fazla İşveren Olması Halinde Yıllık Miktar Sınırının Uygulanması

Bireysel emeklilik ve sigorta şirketlerine ödenen katkı payı ve prim tutarının indirim konusu yapılabilmesi için gelirin % 10'u ve % 5'i sınırlamaları dışında birde ödemelerin asgari ücretin yıllık tutarını geçmemesi gerekmektedir. Aynı anda birden fazla işverenden ücret alan bir kişinin katkı payı ve prim ödemelerinin asgari ücretin yıllık tutarını geçip geçmediğinin tespiti ücretli tarafından verilecek bilgiler çerçevesinde olacaktır. Bu nedenle özellikle yıl içinde işe başlamalarda ileride sorun çıkmaması için ödemeler konusunda ücretliden bilgi alınması gerekmektedir.

10. 7.10.2001 Tarihinden Önce Akdedilmiş Poliçelerin Tüm Hakları ile Birlikte Bir Başkasına Devri ve İndirim Şartları

Anılan tebliğde şu açıklamaya yer verilmiştir "4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununun 1 inci maddesi kapsamında mevcut birikimli hayat sigortalıların talep etmeleri ve sigortalıların ilgili mevzuatta öngörülen şartları haiz olmaları halinde, birikimlerini tüm hak ve yükümlülükleri ile birlikte bireysel emeklilik sistemine aktarabileceklerdir.

Böyle bir aktarımın gerçekleştirilmesi halinde, sigorta poliçesi 7/10/2001 tarihinden önce düzenlenmiş olsa da, aktarım işleminden sonra yapılacak her türlü katkı payı ödemelerinin yeni sistem çerçevesinde vergi matrahının tespitinde indirim konusu yapılması mümkündür."

Örnek 5:

Ücretli olan çalışan bay (A), başlama tarihi 08.02.2001 olan birikimli hayat sigortasının 23.05.2010 tarihi itibarıyla bireysel emeklilik sistemine devretmiştir. Yeni durumda indirim ne şekilde yapılacaktır.

07.10.2001 öncesi akdedilen sigorta sözleşmelerinde, indirim konusu yapılan miktar ücretlinin sosyal güvenlik kuruluşlarına ödediği tutarı geçememekteydi. Bu nedenle kişi fazla ödeme de yapsa sosyal güvenlik primi kadar indirim hakkından yararlanıyordu. Bay (A) başlama tarihi 08.02.2001 olan birikimli hayat sigortasını 23.05.2010 tarihinde bireysel emeklilik sistemine devretmiş olduğundan devir tarihinden sonraki bütün katkı payı ödemeleri yeni duruma göre yani brüt ücretin % 10'una kadar olabilecektir.

11. Ücret Alan Eşi İçin Prim ve Katkı Payı Ödeyen Ücretlilerin Durumu

Gelir Vergisi Kanununun 63 üncü maddesinde; ücretlinin kendisi, eşi ve küçük çocukları adına ödemiş olduğu prim ve katkı payının kendi ücret matrahından indirilmesinin mümkün olacağı belirtilmektedir. Ücretlinin eşinin de ücretli olması durumunda eşi adına prim ve katkı payı ödemelerinin öncelikle eşin

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

ücret gelirinden indirim konusu yapılması gerekir. Ancak, indirim konusu yapılamayan bir tutarın kalması halinde kalan kısmın ücretlinin kendi ücretinin safi tutarının tespitinde indirim konusu yapılması gerekmektedir. Ancak, her iki ücretten de indirim konusu yapılacak toplam prim ve katkı payı tutarı, adına poliçe veya sözleşme düzenlenen ücretlinin ücretinin oransal ve miktar sınırlaması tutarını geçmemesi şarttır.

12. Sonuç

Son yıllarda hayatımıza gire şahıs sigorta ve bireysel emeklilik şirketlerine ödeme yapan katılımcıların, ödemelerini belgelendirme konusunda anılan tebliğ büyük kolaylıklar getirmiştir. Yoğun bir şekilde katılımcılar bankamatikden ödeme

yapmaktadırlar. Ancak, pratikte bankamatiklerin verdiği belgelerde tebliğde açıklandığı şekilde bilgiler yer almamaktadır. Üstelik bankamatiklerin verdiği makbuzların taklit edilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu konuda bankaların standart bir düzenlemeye gitmeleri, taklit edilmeyi önleyecek tedbirler almaları ve tebliğde belirtilen bilgilerin yer alacağı şekilde bankamatik makbuzlarının düzenlenmesi gerekmektedir. Gelir İdaresi Başkanlığı mükelleflerden gelen görüş talepleri üzerine çıkardığı bu tebliğ ile uygulamaya yönelik birlik sağlamayı amaçlamaktadır

Serkan KURNAZ
Devlet Gelir
Uzmanı
Gelir İdaresi
Başkanlığı

ELEKTRONİK ORTAMDA BEYANNAME UYGULAMASINDA CEZA MÜESSESESİ

1. Elektronik Ortamda Beyanname Verme Uygulaması

Gelişen teknoloji ile beraber hem kamusal hem de özel yükümlülüklerin internet

ortamından yerine getirildiğine şahit olmaktadır. Günümüz bilişim teknolojileri ve iletişim olanaklarında yaşanan ilerleme neticesinde artık faturalarımızı, vergilerimizi, kredi borçlarımızı vb. birçok ödevlerimizi internetten yerine getirebilmekteyiz. Bu işlem ise genel olarak maliyetlerde azalma, zamandan tasarruf ve hızlı çözüm üretme adına internet kullanıcılarına ve hizmet verenlere geri dönmektedir.

Elektronik beyanname düzenlemesi de esasen mükelleflerin vergilendirmeye ilişkin ödevlerini yerine getirmede, bilgi işlem teknolojilerinden yararlanmak, vergi beyannameleri ile bildirim ve eklerinin kolay, hızlı, ekonomik ve güvenilir bir şekilde idareye intikalini sağlamak, vergi beyannamelerinin doldurulmasındaki hataları en aza indirerek mükellef mağduriyetini önlemek, vergi dairesinin beyanname kabul, tarh, tahakkuk ve tahsilat işlemlerini azaltarak iş ve işlemlerini kolaylaştırmak ve diğer alanlarda mükellefe

daha iyi hizmet vermesini sağlamak amaçlarına matuf olarak yürürlüğe konmuştur.

Söz konusu uygulama, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 257 nci maddesinin Maliye Bakanlığına verdiği yetkiye dayanılarak anılan Bakanlıkça getirilmiş ve bu uygulamaya ilişkin usul ve esaslar ise 340¹³, 346¹⁴, 351¹⁵, 357¹⁶, 367¹⁷, 368¹⁸, 376¹⁹ ve 386²⁰ Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğlerinde açıklanmış bulunmaktadır.

Bahsi geçen Tebliğlerde, Maliye Bakanlığınca beyannamelerini elektronik ortamda verme zorunluluğu getiren mükellefler belirlenmiş ve bu mükelleflere beyannamelerini elektronik ortamda gönderme zorunluluğuna uymamaları halinde Vergi Usul Kanunu uyarınca birtakım müeyyideler ile karşılaşacakları açıklanmış bulunmaktadır.

¹³ 30/09/2004 tarih ve 25599 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁴ 03/03/2005 tarih ve 25744 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵ 13/10/2005 tarih ve 25965 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁶ 02/03/2006 tarih ve 26096 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁷ 01/02/2007 tarih ve 26421 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁸ 01/03/2007 tarih ve 26449 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁹ 18/10/2007 tarih ve 26674 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁰ 22/08/2008 tarih ve 26975 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

Aşağıda, elektronik ortamda beyannameye ilişkin genel birtakım açıklamalara yer verilerek, bu uygulamanın usul ve esasları çok ayrıntıya girilmeden açıklanmış, bu konu ile uygulamada benzerlik gösteren elektronik ortamda bildirim ve form (Form Ba-Form Bs gibi) gönderme konuları ihmal edilerek, esas konumuz olan elektronik ortamda beyanname gönderme zorunluluğu ve buna uyulmaması halinde ceza uygulaması anlatılmaya çalışılmıştır.

2. Elektronik Ortamda Beyanname Verilmesine İlişkin Yasal Düzenlemeler

Elektronik beyanname uygulaması daha önce de belirtildiği üzere 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 257 nci maddesinin birinci fıkrasının (4) numaralı bendinde yer alan yetki hükmüne dayanılarak uygulamaya konulmuştur.

Anılan hüküm ile Maliye Bakanlığına vergi beyannamelerini ve bildirimleri internet de dahil olmak üzere her türlü elektronik bilgi iletişim araç ve ortamında verilmesi ve buna ilişkin usul ve esasların belirleme yetkisi tanınmıştır.

Ayrıca, söz konusu madde ile anılan Bakanlık vergi beyannameleri ve bildirimlerinin internet ve diğer elektronik bilgi iletişim araç ve ortamında doğrudan mükellefler tarafından gönderilmesine izin verebileceği veya zorunluluk getirebileceği gibi, bunların yetki verilmiş gerçek ve tüzel kişiler aracılığıyla gönderilmesine izin vermeye veya zorunluluk getirmeye de yetkili kılınmıştır.

Beyannameler gerek elektronik ortamda mükellef tarafından doğrudan, gerekse yetki verilmiş araçlar²¹ kanalıyla gönderilsin, her iki halde de mükellef tarafından verilmiş addolunmakta ve mükellefin kendi beyanı olarak değerlendirilmektedir. Bu sebeple, elektronik ortamda gönderilen beyanname ile kağıt ortamında gönderilen beyanname arasında hukuki sonuçları itibariyle hiçbir fark bulunmamaktadır.

Elektronik ortamda beyanname verme uygulaması 340 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile mükelleflerin ihtiyarına bırakılmış iken, bu konunun

zorunluluk olarak gündeme gelmesi ilk olarak 346 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile olmuş, anılan Tebliğde 31.12.2004 tarihi itibariyle aktif ve esas alınmak suretiyle

elektronik beyanname vermesi gereken mükellefler ve verecekleri beyannameler belirlenmiştir.

3. Elektronik Ortamda Beyanname Vermesi Gerekenler ve Verilecek Beyannameler

Elektronik ortamda beyanname vermesi gereken mükellefler ile elektronik ortamda verecekleri beyannameler muhtelif Tebliğler ile öncelikle belli mükellef grupları dikkate alınarak, birtakım hadlerle sınırlı olmak üzere belirlenmiş

²¹ Söz konusu araçlar, 340 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde 3568 sayılı Sayılı Serbest Muhasebeci Malî Müşavirlik Ve Yeminli Malî Müşavirlik Kanunu uyarınca yetki almış olup bağımsız çalışan Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirler olarak açıklanmıştır.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

ancak daha sonra çıkarılan müteakip Tebliğler ile bu hadler ve mükellef grupları bir takım değişikliklere uğramış, nihai olarak ise söz konusu hadler kalkmıştır. Kanaatimizce Maliye Bakanlığı, elektronik beyanname uygulamasını tüm mükelleflerin elektronik ortamda beyanname vermesi yönünde sürdürmekte, dolayısıyla bu yöntem ile mükellefleri uygulamaya büyük mükelleflerden başlayarak mükellefleri basamak basamak alıştırmakta ve uygulamanın daha kolay yaygınlaşmasını amaçlamaktadır.

Elektronik ortamda verilmesi gereken beyannameler ve elektronik ortamda beyanname vermesi gereken mükellefler 346, 351, 367, 373 ve bu konuda en son düzenleme olan 376 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile düzenlenmiştir

Elektronik ortamda gönderilecek beyannameler, mükelleflerce doğrudan doğruya gönderilebilmekte ya da 340 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde Maliye Bakanlığınca e-beyanname gönderme konusunda yetkili kılınan gerçek ve tüzel kişiler tarafından [3568 sayılı Kanun²² uyarınca yetki almış olup bağımsız çalışan Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlerin (meslek mensuplarının)] gönderilebilmektedir.

4. Elektronik Ortamda Beyanname Verilmemesi Durumunda Uygulanacak Cezai Müeyyideler

Yukarıda ayrıntılı olarak anlatılan elektronik ortamda gönderilme zorunluluğu getirilen beyannamelerin, gönderilme usul

ve esasları bu konuda yayımlanan Tebliğler ile açıklanmış bulunmaktadır.

Ancak, söz konusu açıklamalar dikkate alınmaksızın, elektronik ortamda gönderilme zorunluluğu getirilen beyannamelerin elden veya posta ile gönderilmesi ya da hiç verilmemesi durumunda uygulamada ise özellik arz etmektedir.

Zira bu konuda, 03.07.2009 tarih ve 27277 sayılı Resmi

Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5904 sayılı "Gelir Vergisi Kanunu Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 355 inci maddesinde değişiklik yapan 22 nci maddesinin yürürlük tarihi olan 01.08.2009 tarihi öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı durum ortaya çıkmaktadır.

- 01.08.2009 Tarihi Öncesinde Durum

5904 sayılı Kanunun yukarıda bahsi geçen 22 nci maddesinin yürürlük tarihi olan 01.08.2009 tarihinden önce, mükelleflerce elektronik ortamda gönderilme zorunluluğu bulunan beyannamelerin, elden veya posta ile gönderilmesi ya da hiç verilmemesi durumunda, idare iki ayrı hükme dayanarak ceza kesmekte idi. Zira, anılan beyannamenin elektronik ortamda gönderilmemesi, hem Vergi Usul Kanununun 352 nci maddesi uyarınca, vergi beyannamesinin süresinde verilmemiş olmasına dayanılarak, hem de elektronik beyanname uygulamasının dayanağını teşkil eden Vergi Usul Kanununun mükerrer 257 nci maddesi uyarınca getirilen zorunluluklara uymama fiili nedeni ile mükerrer 355 inci madde uyarınca iki ayrı fiil kabul edilerek iki ayrı ceza kesilmekte idi.

- 01.08.2009 Tarihi Sonrasında Durum

²² 01/06/1989 tarih ve 20194 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

01.08.2009 tarihi sonrasında, 5904 sayılı Kanunun 22 nci maddesi ile Vergi Usul Kanununun mükerrer 355 inci maddesinde bazı değişiklikler yapılmış; ceza tutarlarında mükellefler lehine değişiklikler yapılmış ve en önemlisi elektronik ortamda gönderilme zorunluluğu bulunan beyannamelerin, elden veya posta ile gönderilmesi fiili hakkında iki ayrı ceza kesilmesinin önüne geçilmiştir.

Söz konusu 22 nci maddenin son fıkrasında, elektronik ortamda beyanname verme mecburiyetine uymayanlara Vergi Usul Kanununun mükerrer 355 inci maddesine göre ceza kesilmesi halinde, 352 nci maddenin birinci derece usulsüzlüklerle ilgili (1) numaralı bendi ile ikinci derece usulsüzlüklerle ilgili (7) numaralı bendi uyarınca ayrıca ceza kesilmeyeceği hükme bağlanmıştır.

Buna göre, 01.08.2009 tarihinden sonraki dönemlere ilişkin olarak elektronik ortamda gönderilme zorunluluğu bulunan beyannamelerin, elden veya posta ile gönderilmesi ya da hiç verilmemesi halinde, söz konusu fiile yalnızca anılan Kanunun mükerrer 355 inci maddesi uyarınca ceza kesilecektir.

Öte yandan, bahsi geçen durumda mükerrer 355 inci madde uyarınca ceza kesilmiş olması bu beyannameler için gerektiği durumlarda vergi ziyai cezası kesilmesine engel teşkil etmeyecektir.

5904 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonrasında Vergi Usul Kanununun mükerrer 355 inci maddesi uyarınca, Vergi Usul Kanununun 86, 148, 149, 150, 256 ve 257 nci maddelerinde yer alan zorunluluklar ile mükerrer 257 nci madde uyarınca getirilen zorunluluklara uymayan mükelleflere (Kamu idare ve müesseselerinde bilgi verme görevini yerine getirmeyen yöneticiler dahil) mükellef grupları itibariyle kesilmesi gereken özel usulsüzlük cezaları;

1. Birinci sınıf tüccarlar ile serbest meslek erbabı hakkında 1.600 TL olarak uygulanan ceza, 1.000 Türk Lirası,

2. İkinci sınıf tüccarlar, defter tutan çiftçiler ile kazancı basit usulde tespit edilenler hakkında 760 TL olarak uygulanan ceza, 500 Türk Lirası,

3. Yukarıdaki bentlerde yazılı bulunanlar dışında kalanlar hakkında 350 TL olarak uygulanan ceza, 250 Türk Lirası

olarak değiştirilmiş ve hükme bağlanmıştır.

Ayrıca, 5398 sayılı Kanunla Vergi Usul Kanununun mükerrer 355 inci maddesi sonuna eklenen hüküm uyarınca elektronik ortamda beyanname verilmesi mecburiyetine uyulmaması halinde kesilmesi gereken özel usulsüzlük cezasının, beyannamenin kanunî süresinin sonundan başlayarak elektronik ortamda 15 gün içinde verilmesi halinde $\frac{1}{4}$ oranında, bu sürenin dolmasını takîp eden 15 gün içinde verilmesi halinde ise $\frac{1}{2}$ oranında uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Konuya ilişkin 351 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde de beyannamelerin verilme tarihleri dikkate alınarak gerekmesi halinde mükellef adına mükerrer 355 inci madde gereğince özel usulsüzlük cezasının kesileceği açıklanmıştır.

Buna göre, elektronik ortamda verilmesi gereken beyannamelerin mükelleflerce elden veya posta ile gönderilmesi durumunda 01.08.2009 tarihinden itibaren, bu tarihi takip eden dönemlere ilişkin olarak Vergi Usul Kanununun mükerrer 355 inci maddesi uyarınca mükellef grupları itibariyle belirlenen özel usulsüzlük cezalarından, mükellefin durumuna uyan özel usulsüzlük cezası uygulanması gerekmektedir.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

Öte yandan, 368 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile anılan Tebliğin yürürlük tarihi olan 05.03.2007 tarihinden itibaren elektronik ortamda gönderilen beyannamelere ilişkin olarak verilecek düzeltme beyannamelerine de elektronik ortamda gönderilme mecburiyeti getirilmiştir. Bu nedenle, elektronik ortamda gönderilme mecburiyeti getirilen düzeltme beyannamelerinin, elden verilmesi veya posta ile gönderilmesi durumunda da, Vergi Usul Kanununun mükerrer 355 inci maddesine göre özel usulsüzlük cezası uygulanacaktır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Elektronik beyanname uygulaması, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 257 nci maddesinde yer alan yetki hükmüne dayanılarak, 30/09/2004 tarih ve 25599 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 340 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile 01 Ekim 2004 tarihinden itibaren uygulamaya konulmuştur.

Uygulama ilk halinde (340 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde), ihtiyari olarak bırakılmış iken, daha sonra belli mükellef gruplarına ve belli hadlerle sınırlı tutularak zorunlu hale getirilmiş müteakiben kapsamı anılan grupların genişletilmesi ve hadlerin kaldırılması suretiyle daha da genişletilmiştir.

Önceleri uygulamada yaşanan en önemli problem olan, mükelleflerce elektronik ortamda gönderilme zorunluluğu bulunan beyannamelerin, elden veya posta ile gönderilmesi durumunda, iki ayrı fiil olarak değerlendirilip iki ayrı ceza kesilmesi de Vergi Usul Kanununun mükerrer 355 inci maddesinde 5904 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile giderilmiş ve söz konusu durum tek fiil (Vergi Usul Kanununun mükerrer 257 nci maddesi uyarınca getirilen zorunluluklara uymama fiili) olarak değerlendirilmiştir.

Ayrıca 5904 sayılı Kanunun 22 nci maddesi ile Vergi Usul Kanununun mükerrer 355 inci maddesinde yapılan değişiklik neticesinde, maddede belirlenen ceza tutarlarında indirim gidilmiş bulunmaktadır. Buna ilişkin ceza uygulamalarında ise söz konusu Kanunun yürürlük tarihi olan 01.08.2009 tarihinin dikkate alınması gerekmektedir.

Burada bir noktaya daha temas etmek faydalı olacaktır. Elektronik ortamda beyanname gönderilme zorunluluğuna ilişkin hükümler, otomasyonlu vergi daireleri için geçerlidir. Mükellefin bağlı olduğu vergi dairesi otomasyona geçmemiş ise elektronik ortamda beyanname verme zorunluluğu bulunmamaktadır.

Mehmet ASLAN
Gelir İdaresi
Başkanlığı
AB Şubesi
Müdürü

AVRUPA BİRLİĞİ HİBELERİNDE VERASET VE İNTİKAL VERGİSİ İSTİSNASI

1. Giriş

7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun 1. maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti uyruğunda bulunan şahıslara ait mallar

ile Türkiye'de bulunan malların veraset yoluyla veya herhangi bir suretle olursa olsun ivazsız bir şekilde bir şahıstan diğer şahsa intikalinin veraset ve intikal vergisine tabidir. Buna göre, malların veraset yoluyla veya her ne şekilde olursa olsun karşılıksız bir şekilde bir şahıstan diğer şahsa intikali veraset ve intikal vergisine tabi olup, verginin mükellefi veraset yoluyla veya karşılıksız olarak mal iktisap eden kişilerdir.

Bu çalışmada, Avrupa Birliği mali yardımlarından hibe şeklinde olan boyutunun veraset ve intikal vergisi karşısındaki durumu ele alınmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda genel olarak 1999 sonrası dönemde Avrupa Birliği mali yardımları çerçevesinde Türkiye ile Birlik arasında imzalanan uluslar arası anlaşmaların vergi istisnalarına ilişkin hükümleri dikkate alınarak veraset ve intikal vergisi istisnası ifade edilmeye çalışılacaktır.

1. MEDA Anlaşması Kapsamında

2000-2006 dönemi için ikincisi uygulamaya koyulan MEDA Programı adaylık

döneminde de Türkiye'ye yönelik başlıca finansman kaynağı olmuştur. Katılım öncesi stratejisi çerçevesinde Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program'da yer alan öncelikler doğrultusunda kullandırılan Türkiye'ye yönelik hibe nitelikli yardımlar, tek bir çerçeve altında toplanmıştır.

Türkiye tarafından 19.03.1999 tarihinde imzalanan ve 30.06.2000 tarih ve 4590 sayılı Kanun²³ ile onaylanması uygun bulunan "MEDA Programı ve Avrupa Yatırım Bankası'nın Akdeniz Ülkelerindeki Diğer Malî Anlaşmaları Çerçevesinde Malî ve Teknik İşbirliğinin Uygulanmasına İlişkin Çerçeve Anlaşması"²⁴ (MEDA Anlaşması), 1995 Barselona Bildirgesi ile kurulan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın mali aracı olan MEDA Programı'nın Türkiye'de uygulanması için Avrupa Birliği ile Türkiye arasında imzalanan anlaşmadır²⁵.

Anlaşmanın "Vergi ve Gümrüğe İlişkin Hükümler" başlıklı 8. ve 19/1. maddelerinde "1. Türkiye'de ödenecek

²³ 07.07.2000 tarih ve 24102 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁴ MEDA Anlaşması, 10.08.2000 tarih ve 2000/1147 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ekinde 10.09.2000 tarih ve 24166 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁵ Avrupa-Akdeniz Ortaklığı ile ilgili ayrıntı için bkz. Arakon, Maya., Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Mali Aracı MEDA ve Türkiye, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, 2002

vergiler, gümrük vergileri ve diğer yükümlülükler, Topluluk fonları tarafından karşılanamaz” denilmiştir.

Bu hükme göre, Avrupa Birliği'nin mali yardımlarla ilgili genel hükmü gereğince, Topluluk bütçesinden hiçbir durumda vergiler, gümrük vergileri ve diğer yükümlülüklerin karşılanması mümkün olmayacaktır. Burada önemli bir husus, Türkiye tarafından verilen katkının istisna kapsamına dahil edilmemiş olmasıdır. Burada Türkiye katkısından bahsedilmemiş olması önemlidir. Zira AB için kendi bütçesinden Türkiye'nin vergi ve vergi benzeri ödemelerin yapılmasına izin vermemektedir. Türkiye ise Anlaşma yapılırken projelerdeki kendi payına vergi istisnası tanımamıştır. Bu durum büyük maliyetlerle yapılmak zorunda olan projelerde yüklenicilerin yerel katkının toplanmasındaki güçlükler bir yana bir de bu katkıdan vergi ödemek zorunda kalmalarına neden olmuştur.

Bu Anlaşmanın vergi istisnası ile ilgili uygulama usul ve esaslarının belirleyen ve 85 Seri No'lu Katma Değer Vergisi Genel Tebliği²⁶'nin (F) bendinde Anlaşma uyarınca Avrupa Birliği Tarafından Finanse Edilecek Mal ve Hizmet Teslimlerinde KDV istisna uygulamasının usul ve esasları düzenlenmiştir. Söz konusu Anlaşma kapsamında genel vergi istisnası kuralı yanında diğer vergiler içinde hükümler yer almasına rağmen veraset ve intikal vergisi istisnası için her hangi bir istisna hükmü yer almamıştır.

²⁶ 19.03.2002 tarih ve 24700 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

2. Çerçeve Anlaşma Kapsamında

Türkiye'nin adaylık sürecine girmesi sonucunda Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki idari işbirliğine dair kuralların ortaya konulması amacıyla imzalanan Çerçeve Anlaşma, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 22.2.2005 tarih ve 5303 sayılı Kanunla²⁷ onaylanması uygun bulunmuş, Bakanlar Kurulu'na da 17.3.2005 tarih ve 2005/8636 sayılı Karar²⁸ ile onaylanmak suretiyle yürürlüğe girmiştir.

Anılan Anlaşma'nın 6/2.²⁹ ve “İşbirliğinin Genel Esasları” başlıklı eki EK-A'nın 8/11.³⁰ maddelerinde verilen yetkilere dayanılarak Maliye Bakanlığı'na ikincil mevzuat çıkarılmış ve uygulamaya ilişkin usul ve esaslar belirlenerek uygulanmaktadır. Bu kapsamda Çerçeve Anlaşma'nın vergi istisnaları ile ilgili

²⁷ 26.2.2005 tarih ve 25739 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁸ 15.4.2005 tarih ve 25787 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁹ “2. Topluluk tarafından finansmanı sağlanan sözleşmelere ve yüklenicilere Türkiye tarafından uygulanan vergi ve gümrük hükümleri, bu Çerçeve Anlaşmanın eki EK A'da yer alan İşbirliğinin Genel Prensipleri kapsamında belirlenmiştir. Türkiye, bu hükümlerin hızlı ve etkili bir şekilde uygulanmasına ilişkin gerekli tüm tedbirleri alır.” (Çerçeve Anlaşma Madde 6/2)

³⁰ “11. Türkiye, bu Anlaşmanın yürürlüğe girmesinin hemen akabinde bu Anlaşmada hükme bağlanan vergi hükümlerini etkili bir şekilde uygulanabilir kılmak için gerekli ikincil mevzuatı çıkaracaktır. Bu Anlaşma kapsamında tanınacak vergi muafiyetleri önceden uygulama temelinde olacaktır.” (Çerçeve Anlaşma “İşbirliğinin Genel Esasları” başlıklı eki EK-A'nın 8/11. maddesi)

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

hükümlerinin uygulama usul ve esaslarını belirleyen 1 Sıra No'lu

Türkiye-Avrupa Birliği Çerçeve Anlaşması Genel Tebliği³¹, yürürlüğe girmiştir. Anılan Tebliğ ile, 85 Seri No'lu Katma Değer Vergisi Genel Tebliği'nin (F) yürürlükten kaldırılmıştır. KDV yönünden mükellefiyeti bulunmayan Avrupa Topluluğu³² (AT) yüklenicilerine yapılacak KDV iadelerinin usul ve esaslarını belirleyen 2 Sıra No'lu Türkiye-Avrupa Birliği Çerçeve Anlaşması Genel Tebliği³³ yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, AT yüklenicilerine AT sözleşmesi kapsamında tedarik ettikleri mallar ve/veya hizmetler ve/veya işler ile bağlantılı harcamaları nedeniyle ödedikleri özel tüketim vergilerinin iadesine ilişkin 1 Sıra No'lu Türkiye-Avrupa Birliği Çerçeve Anlaşması Genel Tebliği'nde yer alan usul ve esaslara ilave olarak yapılan açıklamalar ile iadeye ilişkin vergi dairesince yapılacak iş ve işlemlere yönelik açıklamalara ise 3 Sıra No'lu Türkiye-Avrupa Birliği Çerçeve Anlaşması Genel Tebliği'nde³⁴ yer verilmiştir.

Anılan Anlaşmanın 6. maddesine ve EK-A/8. maddenin ilk fıkrasına göre,

“1. Vergiler, gümrük vergileri, ithalat vergi ve yükleri ve/veya aynı etkiye sahip vergiler ne hibelerden ne de Türkiye tarafından sağlanan ortak finansman katkısından karşılanmaz.”

Buna göre, Avrupa Birliği mali yardımları kapsamında kabul edilen projeler için ödenen Avrupa Birliği katkısı ile her durumda olmamakla birlikte bazı projeler için ödenen Türkiye-Avrupa Birliği ortak katkısından, vergilerin, gümrük ve ithalat vergilerinin ve yükleri ile bunlarla aynı etkiye sahip vergiler karşılanamaz.

Anlaşmanın 6. maddesine göre, *“3. Bu Çerçeve Anlaşmanın 6. maddesi ile Çerçeve Anlaşmanın eki EK A'da yer alan İşbirliğinin Genel Prensiplerinin 8. maddesi 10 Eylül 2000 tarihinden itibaren geçerli olacaktır.”*

Buna göre, vergi istisnalarını genel olarak düzenleyen Çerçeve

Anlaşma'nın 6. maddesi ile bu maddenin atıfta bulunduğu ve istisnaları ayrıntılı olarak düzenleyen Anlaşma'nın eki EK-A'da yer alan 8. maddesi, 10 Eylül 2000 tarihinden itibaren geçerli olacaktır. Bu tarih MEDA Anlaşmasının yürürlüğe giriş tarihidir. Burada amaçlanan MEDA Anlaşmasının halen uygulaması devam eden projelerinin de, Çerçeve Anlaşma hükümlerinden yararlanmasıdır.

Anlaşmaya göre, sözleşme makamı, Avrupa Komisyonu ile Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa Birliği fonlarını kullanılmakla görevlendirilen ve Avrupa Topluluğu (AT) yüklenicisi ile AT

³¹ 20.5.2005 tarih ve 25820 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³² “AT yüklenicisi, AT sözleşmesi kapsamında mal tedarik eden ve/veya hizmet sunan ve/veya iş yapan ve/veya hibe sözleşmesini yürüten gerçek ve tüzel kişiler olarak kabul edilir. AT yüklenicisi terimi ayrıca, yerleşik eşleştirme danışmanları olarak da bilinen, katılım öncesi danışmanları, ve bir eşleştirme anlaşması veya sözleşmesine dahil uzmanları da kapsar.” (Çerçeve Anlaşma, EK-A/8. madde 12. fıkra)

³³ 20.04.2006 tarih ve 26145 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³⁴ 29.08.2006 tarih ve 26274 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

sözleşmesini imzalayan kurum veya kuruluşlardır³⁵. Avrupa Topluluğu (AT) Yüklenicisi ise, AT sözleşmesi kapsamında mal tedarik eden ve/veya hizmet sunan ve/veya iş yapan ve/veya hibe sözleşmesini yürüten gerçek ve tüzel kişilerdir. AT sözleşmesi ise, hibe ve muhtemel ortak finansman ile finansmanı sağlanan ve AT veya Merkezi Finans ve İhale Birimi (MFİB) veya bir Uygulayıcı Kuruluş veya hibe yararlanıcısı tarafından imzalanan hukuki bağlayıcılığı olan herhangi bir belge anlamına gelmektedir.

Anlaşmanın EK-A/8. maddesinin 9. fıkrasına göre,

“TEDBİRLERDEN istifade edenler, TEDBİRLER kapsamında herhangi bir şekilde karşılıksız olarak, kendilerine transfer edilen mallardan kaynaklanan "Veraset ve İntikal Vergisi"nden muaf tutulacaklardır.”

Buna göre Anlaşmanın 1/2. maddesinde belirtilen ve bu tebliğde tanımlanan tedbirler kapsamında herhangi bir şekilde karşılıksız olarak kendilerine transfer edilen mallarla ilgili olarak bu tedbirlerin yararlanıcıları veraset ve intikal vergisinden muaf tutulacaktır.

Burada kastedilen tedbirler, Avrupa Birliği mali yardımları ile finanse edilen ve belirli bir amacı olan ve bir proje ile ortaya konulan sözleşmelerdir.

Bu sözleşmeler kapsamında herhangi bir şekilde karşılıksız olarak kendilerine transfer edilen mallarla ilgili olarak bu projelerin yararlanıcıları veraset ve intikal vergisinden muaf olacaklardır.

3. IPA Çerçeve Anlaşması Kapsamında

Avrupa Birliği'nin aday ve potansiyel aday ülkelere ilişkin mali yardım mekanizması, Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA-Instrument for Pre-Accession Assistance) olarak yeniden düzenlenmiş ve tek bir hukuki çerçeve içerisine dahil edilmiştir.

Bu kapsamda, Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki mali işbirliği çerçevesinde Avrupa Birliği'nin 2007-2013 bütçe dönemine ilişkin mali yardımlar için 11.07.2008 tarihinde Türkiye ile Avrupa Komisyonu arasında imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Avrupa Toplulukları Komisyonu Arasında Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) ile Temin Edilen Yardımın Uygulanması Çerçevesinde Türkiye Cumhuriyetine Sağlanan Avrupa Topluluğu Mali Yardımlarıyla İlgili İşbirliği Kuralları Hakkında Çerçeve Anlaşma”nın (IPA Çerçeve Anlaşması), 03.12.2008 tarih ve 5824 sayılı Kanunla³⁶ onaylanması uygun bulunmuş, 19.12.2008 tarih ve 2008/14450 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı³⁷ ekinde yayımlanmış ve 21.01.2009 tarih ve 2009/14614 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı³⁸ ile 24.12.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Ayrıca IPA Çerçeve Anlaşması'nın 26. maddesinde yer alan vergi istisnalarına ilişkin hükümlerin uygulama usul ve esaslarını, aynı maddenin 3. fıkrasının verdiği yetki kapsamında belirlemek amacı ile 1 Sıra No'lu Türkiye-Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) Çerçeve Anlaşması Genel Tebliği 8.5.2009

³⁵ 2 Sıra No'lu Türkiye-Avrupa Birliği Çerçeve Anlaşması Genel Tebliği

³⁶ 07.12.2008 tarih ve 27077 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³⁷ 24.12.2008 tarih ve 27090 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³⁸ 10.02.2009 tarih ve 27137 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

tarikh ve 27222 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

IPA Çerçeve Anlaşması, Avrupa Birliği’nin 2007-2013 bütçe döneminde IPA Çerçeve Anlaşması ve bu Anlaşmaya dayanarak Türkiye ile Avrupa Birliği arasında imzalanan sektörel anlaşmalar veya finansman anlaşmaları ile IPA kapsamındaki diğer Topluluk programları çerçevesinde ve finansmanı Avrupa Birliği veya Türkiye-Avrupa Birliği ortak finansmanı ile karşılanan Avrupa Birliği tarafından bu amaçla yetkilendirilmiş Sözleşme Makamları ile Avrupa Topluluğu (AT) Yüklenicisi arasında imzalanan sözleşmeleri kapsamaktadır.

Söz konusu Anlaşmada ve bununla ilgili Tebliğ’de yer alan tanımlar, veraset ve intikal vergisi alanındaki istisnanın daha iyi anlaşılması açısından önemlidir.

Sözleşme Makamı, Avrupa Komisyonu ile Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa Birliği mali yardımlarını kullanılmakla görevlendirilen ve Avrupa Topluluğu (AT) yüklenicisi ile AT sözleşmesini imzalayan kurum veya kuruluşlardır.

Avrupa Topluluğu (AT) Yüklenicisi, AT Sözleşmesi kapsamında mal tedarik eden ve/veya hizmet sunan ve/veya iş yapan ve/veya hibe sözleşmesini yürüten gerçek veya tüzel kişidir. Ayrıca, AT Yüklenicisi, bir konsorsiyum veya ortak teşebbüsteki ortakları, yüklenicileri ve yerleşik eşleştirme danışmanları olarak bilinen katılım öncesi danışmanları da kapsamaktadır.

Avrupa Topluluğu (AT) Sözleşmesi, Avrupa Topluluğu veya Türkiye veya hibe yararlanıcısı tarafından imzalanan ve bir faaliyetin, muhtemel ortak finansmanını da

içerecek şekilde, IPA çerçevesinde finanse edilmesini sağlayan ve yasal olarak bağlayıcılığı olan herhangi bir belgedir.

Hibe Yararlanıcısı, AT Sözleşmesi kapsamında nihai olarak hibeden yararlanan gerçek veya tüzel kişilerdir.

Hibe Yararlanıcısı Konumunda Olan AT Yüklenicisi, AT Sözleşmesi kapsamında mal tedarik eden ve/veya hizmet sunan ve/veya iş yapan ve/veya hibe sözleşmesini yürüten aynı zamanda da hibeden doğrudan yararlanan gerçek veya tüzel kişidir.

IPA Çerçeve Anlaşması’nın

“Vergiler, gümrük ve ithalat vergileri ve yükleri ve/veya eş etkili vergilere ilişkin kurallar” başlıklı 26. maddesinin ilk fıkrasında; “Sektörel Anlaşma ya da bir Finansman Anlaşmasında başka bir şekilde belirtilmedikçe vergiler, gümrük ve ithalat vergi ve yükleri ve/veya eş etkiye sahip vergiler, Katılım Öncesi Yardım Aracı kapsamında finanse edilmeyecektir. Bu muafiyet, Türkiye Cumhuriyeti tarafından sağlanan ortak finansmanı da kapsamaktadır” denilmektedir.

Buna göre, Avrupa Birliği veya Türkiye ile Avrupa Birliği ortak katkısı ile finanse edilen sözleşmelerin uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek vergiler, gümrük ve ithalat vergi ve yükleri ve/veya eş etkiye sahip vergiler, IPA Çerçeve Anlaşması’nın 26. maddesinde yer alan hükümlere göre mali yardımlardan finanse edilmeyecektir.

IPA Çerçeve Anlaşması’nın 26/2-e maddesinde;

“Katılım Öncesi Yardım Aracı kapsamındaki proje ve/veya sözleşme ve/veya

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

faaliyetlerden faydalananlar, Katılım Öncesi Yardım Aracı kapsamında ne şekilde olduğuna bakılmaksızın kendilerine transfer edilen mal ve/veya hak ve/veya sağlanan olanaklar ve/veya fonlar ile ilgili olarak doğan ‘Veraset ve İntikal Vergisi’nden muaf olacaklardır”

hükmü yer almaktadır.

Avrupa Birliği veya Türkiye ile Avrupa Birliği ortak katkısı ile finanse edilen AT Sözleşmesi ile ilgili olarak herhangi bir şekilde karşılıksız olarak kendilerine transfer edilen mal ve/veya hak ve/veya sağlanan olanaklar ve/veya sağlanan fonlar ilgili olarak hibe yararlanıcıları, veraset ve intikal vergisinden veya bu vergi yerine ihdas edilecek vergiden muaf tutulacaktır. Dolayısıyla söz konusu bu transferlerle ilgili herhangi bir veraset veya intikal vergisi beyanında bulunulmayacaktır.

IPA Çerçeve Anlaşması, Çerçeve Anlaşmadan farklı olarak muaf olunan konu başlıklarını artırarak mallardan başka, hak, olanak ve fonları da eklemiştir.

4. Sonuç

Görüleceği üzere Avrupa Birliği mali yardımları kapsamında desteklenen projelerde hibe yararlanıcısı olan gerçek veya tüzel kişilerin proje kapsamında kendilerine karşılıksız olarak transfer edilen mal, hak, olanak ve fonlar ile ilgili olarak veraset ve intikal vergisine tabi olmayacaktır.

Zira mali yardım kapsamında elde edilen ve belirli bir projenin başarılı bir biçimde sonuçlanmasının olumlu bir sonucu olan bu tür transferlerin veraset ev intikal vergisine tabi olması, mali yardımların temel mantığına aykırı olacaktır.

Kemal AKGÜN
Devlet Gelir
Uzmanı
Gelir İdaresi
Başkanlığı
Yrd. Doç. Dr.
Nurullah
UÇKUN
Eskişehir
Osmangazi
Üniversitesi
İ.İ.B.F

TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN BANKALARIN OPERASYONEL RİSKE BAKIŞ AÇILARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

ÖZET

Bu çalışma kapsamında, Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların operasyonel risk konusunda yaptığı çalışmaların düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik Türkiye'de faaliyet

gösteren kamu ve özel nitelikli bütün bankalarla, operasyonel risk konusunda veri toplanılması amacıyla, anket yapılmıştır. Anketle bankalara on sekiz farklı soru sorulmuştur.

Bu anket sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesiyle, genelde, bankaların operasyonel risk konusunda yaptıkları çalışmaların yeterli olmadıkları anlaşılmıştır.

Bu yetersizliğin başlıca nedeninin, operasyonel risk ile ilgili düzenlemelerin yeni olması gösterilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Risk, Operasyonel Risk, Operasyonel Risk Yönetimi

ABSTRACT

The purpose of this study was to examine the grade of the operational risk management studies and the present situation of the banks in Turkey. The content of this study, it has been made a survey in order to collect datas about operational risk management in all of the active public and private banks in Turkey. 18 different questions have been asked in this survey.

From this survey it has been understood that, the banks are not efficient enough to meet operational risk. The most significant reason of this, is the deficiency of the regulations about operational risk.

Keywords: Risk, Operational Risk, Operational Risk Management

1. Giriş

Günümüz dünya ekonomisi, Sanayi Devriminden bu yana birçok fikir akımının etkisinde kalmış ve olağanüstü bir değişim geçirerek liberal politikalarla yönetilen küresel bir dünya haline gelmiştir. Bu gelişmeler tüm sektörleri yoğun bir şekilde etkilemiş özellikle bu etkisini finans sektöründe göstermiştir. Bu gelişmelerin doğal sonucu olarak da risk kavramı ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde de 1980’li yıllarda serbest ekonomiye geçilmesiyle beraber finans piyasalarında önemli ve hızlı değişimler meydana gelmiştir. Bununla beraber meydana gelen gelişme ve daha fazla kar elde etme güdüsü de bankacılık piyasasındaki ürünlerin daha fazla gelişmesine neden olmuştur. Bankacılık piyasasındaki bu gelişim ve değişim bankalara sadece kar getirmemiş, riskleri de beraberinde getirmiştir. Böylelikle, özellikle ülkemizde risk yönetimi ile ilgili çalışmalar bu yıllardan itibaren önemli bir hale gelmiştir.

Risk yönetimi ile ilgili çalışmalar daha çok öngörülebilir ve hesaplanabilen risklerle ilgili yapılmıştır. Bu çalışmalar, ülkemizde uluslararası piyasalardaki çalışmalara paralel şekilde yürütülmüştür.

Öngörülemeyen ve hesaplanması zor olan risklerle –bir diğer adıyla operasyonel riskler- ilgili çalışmalar 1990’lı yılların ortalarından itibaren yapılmaya başlanmıştır. Öngörülemeyen riskler, öngörülebilir risklerden daha eski olmasına rağmen, öngörülemeyen risklere ilişkin düzenlemeler daha yenidir. Son yıllarda yapılan çalışmalarla da Operasyonel riskler; “yetersiz ve başarısız içsel süreçler, insanlar ve sistemler ya da dışsal olaylar sonucu ortaya çıkan risklerdir” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi operasyonel riskler; sistem hataları, terörist saldırılar, yolsuzluklar, doğal afetler, usulsüz işlemler, yönetim hataları gibi olaylardan ve durumlardan meydana gelmektedir.(Aytekin,2003; Boyacıoğlu, 2002; Can, 2003).

Operasyonel risklere ilişkin ilk uluslararası düzenleme, Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından, 1998 yılında başlanıp ve 2004 yılında ise son şekli verilen, “Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı” adıyla meydana getirilmiştir. Bu uluslararası düzenlemenin ülkemize yansımaları da BDDK’ nın 2001 yılında yürürlüğe koyduğu bir yönetmelik olarak kendini göstermiştir. Operasyonel risk konusunda uluslararası düzeyde birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalarla genel olarak operasyonel

risklerin ölçülmesi ve ülkelerde operasyonel risk konusunda bankaların çalışmalarının ne düzeyde olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Ülkemizde operasyonel risk konusunda yeterli çalışmanın olmaması, bu çalışmanın yapılmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. (Mazıbaş, 2003; 2005-TBB, 2004)

2. Konu İle İlgili Çalışmalar

Yaptığımız araştırma ile ilgili iki çalışma bulunmaktadır.(Steenvoort,2003; BDDKb-Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, 2005). Bu çalışmalardan en kapsamlı olanı, Amerika Birleşik Devletleri merkezli Ernst&Young isimli danışmanlık firmasının Belçika bankaları üzerinde yalnızca operasyonel risk konusunda yaptığı bir anket çalışmasıdır. Bu çalışma ile Belçika'da faaliyet gösteren bankaların operasyonel risk konusundaki çalışmaların düzeyinin belirlenmesine çalışılmıştır.

Bu çalışma genellikle uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankaların operasyonel risk yönetimi konusunda buldukları yeri göstermektedir. Bu yapılmış çalışma kapsamında, Gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren bankaların operasyonel risk yönetimi konusundaki çalışmalarına da ışık tutabilmek amacıyla, Belçika bankalarının operasyonel risk yönetimi durumlarını şu şekilde özetleyebiliriz:

Operasyonel risk sermaye yükümlülükleri hesaplama metotları için seçenekler çok farklıdır, Uluslararası bankaların yan kuruluşları ve şubeleri grup talimatlarını takip etmektedir.

Bankalar her işletme biriminde tek tip bir yaklaşımı kullanmayı tercih etmektedirler.

Belçika'da yapılan tercihlere göre, karar vericiler, piyasa ve hakim otoriteleri takip ederek bir yaklaşımı benimseme yolunu tercih ederler. Bankaların, düzenleyicilerle müzakereleri sınırlıdır.

Büyük bankalar ve uluslararası bankaların birçoğu ve uluslararası bankaların şubeleri aşağıdakileri içeren bir operasyonel risk yönetim taslağı geliştirmişlerdir;

- ORY için bir stratejisi,
- Belli bir ORY pozisyonunu,
- Bağımsız bir ORY ve kontrol sürecini,
- Risk belirleme, risk ölçümü, risk izleme, risk azaltımı için iş birimleri arasında uygulanan tek tip metotlar ve araçlarını,
- Hem operasyonel kayıp olayı olasılığı ve hem böyle bir kaybın potansiyel ölçüsü değerlendirmesine dayalı operasyonel riskin ölçülmesi süreçlerini.

Küçük ve orta ölçekli bankaların yarısı riskin belirlenmesi için bir metot

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

geliştirmişlerdir. Bundan ayrı olarak, bu bankalar bir operasyonel risk yönetim taslağı geliştirmeye neredeyse hiç başlamamışlardır.

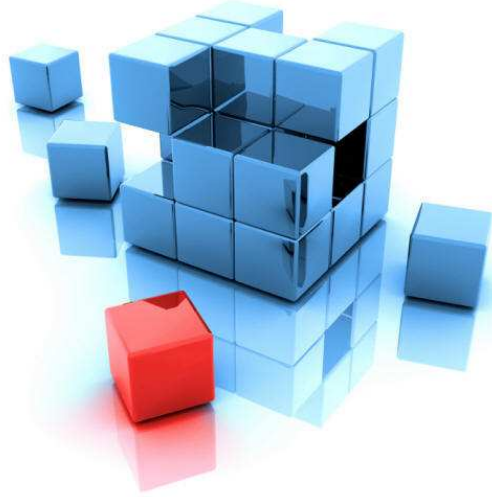
Tasarlanmış operasyonel risk yönetim stratejileri, yeni ürünler ve faaliyetleri de hesaba katarak işletme birimlerinde uygulanmaktadır. Bu stratejiler, toplantılar ve canlı sunumlarla desteklenmiş bültenler yoluyla bütün organizasyon çapında etkili bir biçimde anlatılmıştır. Operasyonel risk pozisyonu Risk Yönetimi tarafından değerlendirilir.

Üst yönetim bağımsız operasyonel risk yönetimi ve kontrol sürecinde yetkilidir. Politikalar ve yönergeler geliştirilmiş ve belgelendirilmişlerdir. İç denetim bu politikalar ve yönergeler hakkında bilgilendirilmiştir, ama uygulamasına dahil edilmemişlerdir. Operasyonel risk yönetim pozisyonu, üst yönetim ve işletme birimleri arasındaki raporlama akışı açıkça tanımlanmıştır.

Operasyonel kayıpların kaydı için kayıp veri tabanı geliştirilmiştir. Kayıp veri tabanları geliştirmiş küçük ve orta ölçekli banka sayısı daha azdır, ancak uygulamada kayıp veri tabanı olanlar, büyük bankalar ve uluslararası bankaların şubelerinden daha uzun zamandır kayıplarını kaydetmektedirler.

Büyük bankalar operasyonel kayıplarını merkezi olmayan bir biçimde kaydederken diğer bankalar daha merkezi bir yaklaşımla kaydetmektedir. Küçük ve orta ölçekli bankalar mevcut bazı sistemlerle birlikte bir de arabirim kullanmayı tercih ederler. Olası kayıplar henüz sistematik bir biçimde kaydedilmemektedir.

Çoğu girişimde, işletme birimleri düzenli müzakereler ve geri besleme yoluyla tamamen birbiriyle uyumlaştırılmıştır. İç ve dış hilelerin tanımları da genel olarak ayrıntılı şekilde anlatılmıştır.

Uluslararası bankaların büyük çoğunluğu halen operasyonel risklerin ölçülmesi için kaydedilmiş kayıp verileri kullanmaktalar. Küçük ve orta ölçekli bankalar operasyonel risklerini teyit etmek veya ölmek için kaydettikleri bilgileri henüz kullanmamaktadırlar. Bankaların büyük çoğunluğu dış kaynaklı kayıp verilerini toplamak için bir model geliştirmemişlerdir.

Bununla beraber Türkiye’de bağımsız bir kurum olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2005 yılında Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

karşılaştıkları çeşitli riskler için yaptıkları çalışmaların ne düzeyde olduğunu belirlemeye yönelik bir anket çalışması yapmıştır. Ancak bu çalışma özellikle operasyonel risk üzerine olmamış, operasyonel risk yanında diğer risk türlerini de içeren bir anket çalışması olmuştur. BDDK'nın yaptığı anket çalışmasında sorulan operasyonel risk sorularına verilen cevaplar ile yaptığımız bu çalışmadaki anket sorularına verilen cevaplar birbirine benzerlik göstermektedir. Ancak yaptığımız çalışma BDDK'nın yaptığı çalışmadan daha kapsamlı olarak kendini göstermektedir.

3. Araştırmanın Amacı Ve Yöntemi

3.1. Araştırmanın Amacı: Araştırma ile bankaların operasyonel risk ve operasyonel risk yönetimi konusunda yaptığı çalışmaların düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni: Türk bankacılık sektöründe toplam 47 banka faaliyet göstermektedir. Bu sektörde faaliyet gösteren bankalar; Mevduat Bankaları (Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları, Özel Sermayeli Mevduat Bankaları), Yabancı Bankalar (Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Bankalar, Türkiye'de Şube Açan Yabancı Bankalar), Kalkınma ve Yatırım Bankaları (Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları, Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları, Yabancı Sermayeli

Kalkınma ve Yatırım Bankaları) olarak sınıflandırılmıştır. Bu bankalar içerisinde TMSF' ye devredilen banka sayısı ise bir tanedir. Geçmiş yılda bankacılık sektörüne, kanunda yapılan değişikliklerle, Katılım Bankası adı altında 4 farklı banka daha eklenmiştir. Buradan hareketle, araştırmanın evreni toplam 52 banka olduğu görülmektedir.

Araştırma evreni kapsamındaki bankaların farklı kategorilere ayrılarak değerlendirilmesi, ulusal otorite tarafından yapılan düzenlemelerin farklı tür bankalara farklı şekillerde uygulanması şeklinde düşünülmemektedir. Farklı tür bankalarla ve BDDK ile yapılan görüşmelerle de yapılan düzenlemelerin tüm bankalara aynı şekilde uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

3.3. Araştırmanın

Yöntemi: Araştırma ile ilgili bulguları elde

etmede en etkili yöntemin çoktan seçmeli sorulardan oluşan anket yöntemi olacağına karar verildi. Anket ile bankalara toplam onsekiz (18) soru sorulmuştur. Soruların onyedisi (17)'si çoktan seçmeli sorulardan oluşmuş, bunun yanında da her bir soruda, yöneticilerin soruya farklı bir cevap verebilecekleri düşüncesiyle de bir açık uçlu

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

seçeneğe yer verilmiştir. Anket soruları Steenvoort' dun Belçika bankaları üzerinde operasyonel risk konusunda yaptığı bir çalışmasından ve BDDK'nın Türkiyedeki bankaların karşılaştığı risklerle ilgili yaptığı çalışmadan oluşturulmuştur.

Bankaların operasyonel risk yönetimi konusundaki çalışmalarının düzeyini

belirlemek isteğinden hareketle; tüm bankaların, banka risk yönetim biriminden sorumlu yöneticilerine yüz yüze görüşme, posta, telefon ve e-posta aracılığıyla ulaşılarak yöneticilerin, anket sorularını cevaplandırmaları sağlanmıştır. Anketlerin çoktan seçmeli sorulardan oluşturulmasının yanında, yöneticilerin her soru hakkında kendi düşüncelerini de belirtebilmesi amacıyla ankette bir de açık uçlu seçeneğe yer verilmiştir.

Evren kapsamındaki tüm bankalara ulaşılmasına karşın bankaların sadece %42'si (21 banka) anket sorularına cevap vermiştir. Anket cevap oranı normal olmakla beraber, bu sorulara verilecek cevapların gizli olduğu ve yalnızca banka özelinde kalması böylece bunların farklı kurum ve kuruluşlarla paylaşılmaması gerektiği düşüncesi bütün bankaların anketi cevaplamasına engel olmuştur.

Anketin sonuç kısmında sadece ankete cevap veren bankalar değerlendirilmiş olup, anketi cevaplamaktan kaçınarak sadece bilgi

veren banka yöneticilerinin görüşleri ise tartışma kısmında değerlendirilmiştir.

4. Araştırmanın Bulguları

Anket soruları ve bu sorulara bankaların vermiş oldukları cevaplar aşağıda değerlendirilmektedir;

Soru: 1 - Banka, kendi bünyesinde meydana gelebilecek her türlü operasyonel riskin tanımını somutlaştırdı mı?

Ankete katılan bankaların %52'si operasyonel riskler için "değişmez tanımlar geliştirdiğini" belirtmektedir. Bankaların %24'ü ise operasyonel riskler için henüz herhangi bir tanım geliştirmemişken, geriye kalan bankaların %24'ü ise, diğer seçeneğini işaretleyerek kendi görüşlerini belirtmişlerdir. Bu görüşlerden en göze batanlar ise, bir banka Basel II' ye yönelik tanımlar geliştirdiğini belirtirken bir diğer banka, operasyonel riskler için geçerli tanımlar olmayacağını, bu risk türlerinin her zaman ortaya çıkabileceğini belirtmiştir.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

Soru: 2 - Operasyonel risk yönetiminin bulunduğunuz sektör açısından gerekli olduğunu düşünüyor ve bunun kuruma fayda sağlayacağına inanıyor musunuz?

Ankete katılan bankaların %90'ı operasyonel risk yönetiminin kuruma fayda sağlayacağına inanmaktadırlar. Diğer seçeneğini belirten %10'luk kısım ise kendi özel durumları nedeniyle bu seçeneği işaretlemişlerdir.

Soru: 3 - Banka, operasyonel risk yönetim sistemi geliştirdi mi ya da bu sistemi geliştirmek için somut bir plan oluşturdu mu?

Ankete katılan bankalardan %19'u daha önce kendi inisiyatifi altında bir risk yönetim sistemi geliştirmiştir. Bankaların %28'i risk yönetim sistemi geliştirmek için planlar hazırlama aşamasında olduğunu belirtmiş, diğer %28'i kısmı teorik olarak bir sistemde bulunmasının gerekli olduğu uluslararası otoritelerce belirtilen strateji, yönetim pozisyonu ve risk yönetimine yaklaşım gibi konuları içeren bir risk yönetim sistemi geliştirdiklerini belirtmişlerdir. %15'lik kısım hala bir risk yönetim sistemi ve bu sisteme ilişkin planlar hazırlamamıştır. Bankaların %10'u da diğer seçeneğini işaretleyerek kendi özel sebeplerini belirtmişlerdir.

Soru: 4 - Banka, operasyonel risk yönetimi ile ilgili bir strateji geliştirerek buna yönelik politika ve prosedürler geliştirdi mi?

Bankaların %33'ü politika ve prosedürü geliştirip yazılı hale getirmiş, %14'ü politika ve prosedür geliştirerek bunları yazılı hale getirmemiş, %24'ü politika ve prosedürün yazılı hale getirilmesi konusunda çalışmalarını sürdürdüğünü, %10'u ise politika ve prosedür geliştirme konusunda hiçbir çalışma yapmadığını belirtmiştir. Bankaların %19'u diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen bu bankaların %50'si kendi özel durumlarını belirtmiş, %25'lik kısım banka kalite güvence sisteminin geliştirilmesi kapsamında tüm süreçlerin yazılı hale getirildiğini belirtmişken, kalan %25'lik kısım da tek bir strateji geliştirilerek buna yönelik politika ve prosedür geliştirildiğini belirtmiştir.

Soru: 5 - Eğer banka operasyonel risk yönetim süreci geliştiriyor ve bunu uyguluyorsa, bunu BASEL II' nin veya ulusal düzenleyici otoritenin getirdiği zorunluluklar için mi yoksa işletmenin devamlılığı için mi benimsedi?

Anketi cevaplayan bankaların %28'i düzenleyici otoritelerin yükümlülükleri

nedeniyle çalışma yaptıklarını belirtirken sadece %19'u işletme devamlılığı için çalışma yaptığını belirtmiştir. Bankalardan %53'ü diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen bankaların %18'i kendi özel sebeplerini belirtirken geriye kalanların tamamı (%82'si) işletme devamlılığı ve yasal düzenlemelerin her ikisi için bu seçeneği işaretlemiştir.

Soru: 6 - Banka, operasyonel risk yönetiminin çerçevesinin belirlenmesi, sürecin gelişimi ve bu sürecin uygulanmasını ulusal düzenleyici otorite (BDDK gibi) ile müzakere eder mi?

Anketi cevaplandıran bankaların %10'u BDDK ile belli periyodik aralıklarla müzakere yapıldığını, %42'si sadece yapılan çalışmalar hakkında BDDK'ya bilgi verildiğini, %19'u BDDK ile müzakere yapılmadığını, %10 BDDK ile müzakere yapıldığını ancak bunun belli bir periyoda bağlanmadığını belirtmiştir. Bankaların %19'u da diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen bankalardan %25'i bu belirtilen durumu destekler nitelikte bilgi vermiş, diğer bir %25 ise talep edildiğinde bilgi verilebileceğini belirtirken, kalan %50 oran da kendi özel durumunu belirtmiştir.

Soru: 7- Operasyonel risk yönetimiyle ilgili mevcut yasal düzenlemelerin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

Verilen cevaplara bakılarak, bankaların %42'sinin operasyonel riskler konusunda yapılan çalışmaların yetersiz olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır. Yalnızca %10'luk oran yapılan düzenlemelerin yeterli olduğunu belirtmişken, bankaların %24'ü de banka ile ilgili düzenlemeleri kısmen yeterli görmektedir. Bankaların %24'ü diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğini işaretlemiş bankaların %40'ı kendi özel durumunu belirtmiş, geriye kalan %60'ı ise de düzenlemelerin yetersiz olduğundan bahsetmiştir.

Soru: 8 - Bankanızın operasyonel risk yönetimi ile ilgili çalışmaları, riskleri önleme adına, yeterli midir?

Anketi cevaplayan bankaların %57'si kendi yaptıkları çalışmaların kısmen de olsa yeterli olduğunu düşünmektedirler. %14'lük kısım yapılan çalışmaların kesinlikle yeterli olduğunu, %10'luk kısım kesinlikle yetersiz olduğunu, %5'lik kısımda da kararsız olduğunu belirtmiştir. Bankaların %14'ü diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen bu bankaların %66'sı özel durumunu belirtirken, kalan kısım da

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

çalışmalar konusunda kendini yeterli görmüştür.

Soru: 9 - Banka operasyonel risk için ayrılacak sermayenin hesaplanmasında kullanacağı yaklaşıma karar verdi mi?

Bankaların %28'i bir yaklaşım belirledik cevabını vermiştir. Bu cevabı veren bankaların %34'ü standart yaklaşımı seçmişken, diğerleri de temel gösterge yaklaşımını seçtiğini belirtmiştir. Anketi cevaplayan bankaların %48'i henüz bir yaklaşım türü seçmediğini belirtmiştir. Bunun en büyük nedeni, düzenleyici otoritenin bu konuyu açıklayıcı bir şekilde ortaya bir düzenleme koymamasıdır. %24'lük bir oran da diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğini işaretleyerek kendi özel durumunu belirten banka oranı %40 iken, diğer bankalar bu soruya cevap vermemişlerdir.

Soru: 10 - Eğer banka bir şirketler grubunun parçasıysa, operasyonel risk için ayrılacak sermayeyi hesaplamada ve operasyonel risk yönetiminin çerçevesini belirlemede, kendi yaklaşımını seçmede özgür müdür yoksa o şirketler grubuyla mı bağlıdır?

Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların büyük çoğunluğunun holding içinde faaliyet göstermesi bu sorunun sorulmasında etkili olmuştur. Bu soruya bankaların %52'si risk çerçevesini belirlemede özgür olduğunu belirtmişken yalnızca %5'lik kısım özgür

olmadığını belirtmiştir. Bankaların %10'u, risk yönetim çerçevesini şirketler grubuyla birlikte belirleme noktasında henüz karar vermemiştir. Banka bir şirketler grubu üyesi değildir, seçeneğini işaretleyen bankaların oranı ise %19 olmuştur. Diğer seçeneğini %14'lük bir oran işaretlemişken, bu seçeneğini işaretleyen bankaların %67'si kendi özel durumlarını belirtirken kalan kısım da bu soruyu yanıtlamamıştır.

Soru: 11 - Banka, bütün işletme birimlerinde, değişmez ve aynı tip operasyonel risk yönetim metodolojisini ve operasyonel risk için ayrılacak sermaye yaklaşımını mı uyguluyor yoksa her birim için farklı bir metodoloji mi uyguluyor?

Bu soru ile bankaların bünyelerinde oluşturdukları birimlere (insan kaynakları birimi, finans birimi vs) özgü tanımlamalar geliştirerek bunlara uygun stratejiler mi geliştirmişler, yoksa genel bir strateji belirleyerek bu stratejiyi tüm birimler için mi uygulamaktadırlar cevabı aranmıştır. Buradan hareketle, anketi cevaplayan bankaların %48'i henüz bir metodoloji geliştirmediklerini belirtmiştir. Bankaların %28'i bir metodoloji geliştirip bu metodolojiyi tüm birimlerde uygularken, %5'lik bir oran ise işletmedeki her birim için farklı bir metodoloji uyguladığını

belirtmiştir. Bankaların %19'u diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen bankaların %30'u bu soruya cevap vermemişken, %70'lik kısım da bankanın mevcut statüsünün bu soruyu cevaplamaya engel teşkil ettiğini belirtmiştir.

Soru: 12 - Bankada, sadece operasyonel risk yönetiminden sorumlu ve bunu kontrol eden bağımsız bir birim oluşturuldu mu?

Bankaların %52'si, bankada “Bağımsız bir operasyonel risk yönetim birimi” oluşturulduğu ve bu bağımsız operasyonel risk yönetim biriminin, banka risk yönetim merkezinin altında faaliyet göstermek üzere, Operasyonel Risk Komitesi, İç kontrol Müdürlüğü, Operasyonel risk Yönetim Merkezi, Operasyonel Risk Grubu, Operasyonel Risk Yönetim Bölümü gibi isimlerle faaliyet gösterdiği belirtilmiştir. Bankaların %24'ünde ise operasyonel risk, risk yönetim bölümü çatısı altında ayrı bir birim oluşturulmadan yönetilmektedir. Sadece %5'lik bir oran “Bağımsız bir birim oluşturulmadı ancak operasyonel risk yönetiminden üst ve alt yönetim kademesi birlikte sorumludur” seçeneğini işaretlemiştir. Son olarak bankaların %10'u bu soruya cevap vermemişken, kalan %10'luk kısım ise diğer seçeneğini işaretleyerek kendi özel durumunu belirtmiştir.

Soru: 13 - Banka yönetim kurulunun, operasyonel risk yönetimindeki rolü nedir?

Anketi cevaplayan bankaların %67'si risk yönetimi ile ilgili kararlar yönetim kurulunca alındığı belirtilmiştir. Ayrıca, burada yönetim kurulu teknik konularda karar alma yetkisini alt bir birim olan Operasyonel Risk Komitesine (farklı isimler de olabilir) devretmiştir. Böylece Operasyonel Risk Komitesi, Operasyonel risk yönetimi ile ilgili tüm kararları yönetim kurulu adına kullanmaktadır. Bankaların %19'u kararların işletme birimlerince alınıp yönetim kuruluna sadece bilgi verildiğini belirtmiştir. Kalan %14'lük kısım diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen bankaların %33'ü birinci seçeneğe benzer bir cevap vermişken kalan %64'lük oran da kendi özel durumunu belirtmiştir.

Soru: 14 - Bankada operasyonel risk yönetimi kontrol sürecinde iç kontrol birimi ve teftiş kurulunun rolü nedir?

Bu soruya cevap veren bankaların %14'ü bankada operasyonel risklerle ilgili tüm kararların bu birimlerce alındığını, %58'i iç kontrol birimi ve teftiş kurulunun sadece görüş bildirdiğini belirtmiştir. Bankaların %28'i Diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer

seçeneğini işaretleyen bankaların %50'si bu birimlerin, yönetim sürecinin izlenmesi, denetlenmesi ve raporlanmasından sorumlu olduklarını belirtmişken, kalan %50'lik oran da kendi özel durumlarını belirtmiştir.

Soru: 15 - Banka operasyonel riskler sonucu meydana gelen kayıp verileri toplamak için bir yaklaşım geliştirdi mi?

Bankaların çoğunun daha veri toplama aşamasında olmaları bu soruya verilen cevapların çeşitli olmasına yol açmıştır. Bankaların %10'u genel muhasebe sistemiyle birlikte ek bir program kullandığını, %19'u kayıp olayları ilgilendiren özel bir sistem kullandığını, diğer %19'u kayıp verileri toplamak için bir yaklaşım geliştirmediklerini belirtmiştir. Bankaların %52'si diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen bankaların %36'sı mevcut bir sistemi olduğunu ancak bunun hakkında bilgi verilmeyeceğini, %10'u maruz kaldığı operasyonel risklerin ihmal edilebileceğini ve bunun kurum için gerekli olmayacağını, diğer %10'u daha veri sistemi geliştirme aşamasında olduğunu, %27'si kendilerine özgü veri sistemler geliştirdiklerini belirtmiştir. Kalan %17'lik oran da kendi özel durumlarını belirtmiştir.

Soru: 16 - Banka, operasyonel riskler sonucu meydana gelen kayıpları bir kayıp veri

tabanına kaydetti mi? Kaydetti ise, bu kayıpları ne zamandan beri kaydetmektedir?

Anketi cevaplayan bankaların %52'si verilerini kaydettiğini belirtmiştir. Veri kaydettiğini belirten bankaların %10'u verilerini 3 ve 3 yıldan fazla süredir kaydettiğini; %27'si verilerini 1 yıldan beri (1 yıldan daha az) kaydettiğini ve geriye kalan %63'ü ise verilerini 1 yıldan fazla ancak 3 yıldan az süredir kaydettiğini belirtmiştir. Verileri kaydetmediğini belirten bankaların oranı ise %38 olmuştur. Bankaların %10'u da diğer seçeneğini işaretleyerek kendi özel sebeplerini belirtmişlerdir.

Soru: 17 - Banka, dış kaynak kullanımları ile ilişkili operasyonel riskleri belirlemede ve ölçmede bir metot geliştirdi mi?

Bankaların %24'ü bir metot geliştirip maruz kalınan risklerin boyutunu ölçebilecek durumda iken, %10'u bir metot geliştirmiş ancak bu risklerin boyutunu ölçmemiş, %38'i ise operasyonel riskleri belirlemede ve ölçmede henüz bir metot geliştirememiştir. Bankaların %33'ü diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen bankaların %29'u kendi özel durumlarını belirtmiş, %14'ü metodun geliştirilme aşamasında olduğunu

belirtmişken, kalan %57'lik oran da bu konuda bilgi vermekten kaçınmıştır.

Soru: 18 - Bankanın en sık maruz kaldığı operasyonel riskler nelerdir? Kısaca yazar mısınız?

Anketi cevaplayan bankalardan sadece %38'i bu soruya cevap vermişken %52'si cevap vermemiştir. Soruya cevap vermeyen bankaların %15'i kendi özel durumunu belirterek cevap vermezken, kalan %85'lik kısım bankalar da bu soruya, banka özelinde kalması gereken bilgilerin kamuya açıklanacağı endişesiyle yanıt vermemişlerdir. Bu soruya cevap verilmesini kendileri için ayrı bir operasyonel risk olarak görmüşlerdir. Bu nedenle bu soruya verilen cevap sayısı az olmuştur. Ancak ankete cevap veren bankaların cevaplarına bakacak olursak hemen hemen bütün bankaların genellikle aynı risklere maruz kaldıkları anlaşılacaktır.

Bankaların verdikleri cevapları maddeler halinde belirtecek olursak;

- Mevzuatın ve mevzuattaki değişikliklerin yeterince değerlendirilmeme riski
- Sahtecilik ve dolandırıcılık (özellikle tırnakçılık) girişimleri riski
- İç ve dış suiistimaller (internet bankacılığı dahil) operasyonel riskler

- İnsan kaynaklı ve sistem kaynaklı operasyonel riskler
- Bilgi işlem yazılımları riski
- Kasa açıkları, sahte para, tırnakçılık, çek yaprağı tazminleri riski
- Hatalı işlem riski
- Vergi uygulamaları riski

Şubeler tarafından veya kredi operasyon bölümü tarafından eksik tahsil edilen komisyon gelirleri veya fazla verilen faiz oranları riski

5. Yorumlar ve Öneriler

5.1. Yorumlar

Bankaların bir kısmının operasyonel risk konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Bunun nedeni olarak bu konudaki Türkçe kaynak eksikliğine bağlamak mümkün olabilir. Ayrıca bu bankalar operasyonel riski sadece “risk oranında belli bir sermaye ayırmak” şeklinde görmektedirler. Yani bu sermayeyi ayırmakla risk ile ilgili çalışmaların yeterli olacağı düşüncesindedir. Bununla beraber risk karşılığı sermaye de ayırmak istememektedirler. Çünkü bu sermayenin banka da atıl bir şekilde duracağını ve kullanılmayacağını düşünmektedirler. Halbuki risk için ayrılacak sermaye de kullanılabilir. Bu çıkarımlardan hareketle, düzenleyici kurumlar bankaları

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

daha fazla bilgilendirme yoluna gitmeleri gerekmektedir.

Operasyonel risk türünün yeni bir risk olması ve Türk Bankacılık Sistemine yeni girmeye başlaması, bankaların bu konudaki çalışmalarının tam olarak yeterli olmasını engellemektedir. Ayrıca operasyonel risk ile ilgili olarak yapılan düzenlemelerin, anket sonuçlarında da görüldüğü üzere, yeterli olmaması ve operasyonel risk konusunda en kapsamlı düzenlemelerin –teorik kısımda belirtildiği gibi- 2007 yılında yürürlüğe girecek olması bankaların bu konuda biraz daha yavaş hareket etmesine neden olmaktadır. Ancak yapılan çalışmaların tam anlamıyla da yetersiz olduğu sanılmamalıdır. BDDK’ nın bankacılık sektörüne yönelik araştırmalar yaparak bunları kamuoyu ile paylaşması, operasyonel risk konusunda bankalarla devamlı olarak etkileşim halinde olması ve bu risk türüne yönelik yapılabilir-yapılması gerekli işler konusunda bankaları yönlendirmesi bu alandaki düzenleme eksikliğini bir nebze olarak gidermektedir.

Bankalar genellikle kalite kontrol belgesi almak amacıyla, banka içinde oluşturdukları birimlerin görev ve sorumluluklarını belirlemek ve yönetimin işleyişi hakkında bilgi vermek için sorumluluk ve görevleri tanımlayarak yazılı hale getirmişlerdir. Böylelikle de yalnızca operasyonel risklere özgü tanımlamalar ve

görevlendirmeler yapılması yerine, bu genel tanımlar ve görevlerde operasyonel risklere değinilmiştir. Bu tanımlamalar ve görevlendirmeler yapılırken de Basel düzenlemeleri dikkate alınmıştır. Yine, bankaların operasyonel risk yönetimi konusunda politika ve prosedürleri oluşturmaları bu genel çerçevede gerçekleşmektedir. Ayrıca, bankalar, mevcut iş birimleri için ayrı ayrı çalışma yapmak yerine, işletmenin tüm birimleri için tek bir metodoloji geliştirme yoluna gitmektedirler. Burada operasyonel risk yönetimi konusunda yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmama ve uzmanlaşmış kadroların yetersizliği etkili olmaktadır. Bu bahsedilenlerden hareketle bankaların, genellikle, operasyonel risk yönetiminden sorumlu birimi Risk Yönetim Komitesi altında örgütlenmiştir. Ancak, bazı bankalarda operasyonel risk için ayrı birim oluşturulmayarak diğer risklerin yönetiminden sorumlu kişilerce yönetilmektedir.

Bankalarla yapılan yüz yüze görüşmelerden hareketle, bankaların operasyonel risk yönetimi konusundaki çalışmalarını ulusal otoritenin getirdiği yükümlülükler nedeniyle yapılmakta olduğu belirtilmiştir. Burada “işletme için” seçeneği biraz geri planda gözükmektedir. Ancak bu konu artık

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

bankalar tarafından ciddiyle ele alındığı da göz ardı edilmez bir gerçektir.

Bankalar, yaptıkları çalışmalar hakkında BDDK' ya üç ayda bir düzenli olarak bilgi vermek zorundadırlar. Ankette sorduğumuz “bankalar operasyonel risk konusunda yaptığı çalışmaları BDDK ile müzakere eder mi” sorusuyla asıl kastedilen bankaların bunu ihtiyari olarak yapıp yapmadığını öğrenmek olmuştur. Bu soruya verilen cevapla da bankaların sadece bildirmekle yükümlü olduğu çalışmalarla ilgili belgeleri BDDK' ya vermekle yetindikleri anlaşılmıştır.

Operasyonel risk konusunda yeterli düzenleme olmamasının getirdiği eksiklikle bankaların, yaptıkları çalışmaları yeterli görmesine neden olduğu düşünülebilmektedir. Özellikle piyasa yapıcı olarak tabir edilen ve holding bünyesinde faaliyet gösteren bankalar ile yabancı bankaların operasyonel risk yönetimi konusunda epeyce yol kat ettikleri gözlemlenmektedir. Yabancı bankaların (yabancı şubeli bankalar biraz daha geriplandadır) hemen hemen tümünün kendi ülkelerinde mevcut olan operasyonel risk ile ilgili düzenlemelere uyum sağlama zorunluluğu nedeniyle yaptığı çalışmalar Türkiye'deki bankalarında da etkisini göstermektedir.

Gerek yüz yüze ve gerekse telefon aracılığıyla yapılan görüşmelerde, genel olarak yatırım

bankaları, operasyonel risk yönetimi konusundaki çalışmaların özellikle ticaret bankalarını ilgilendirdiği düşüncesiyle kendilerini biraz daha arka planda görmekteyken, aynı şekilde yabancı şubeli bankalar da, şube olduklarını belirterek operasyonel risk yönetimi konusunda isteksiz davranmaktadırlar. Ayrıca anket sonuçlarında devamlı surette belirtildiği gibi, diğer seçeneğini işaretleyen bankalardan biri ile yapılan görüşmeden de bu sonucu destekler cevaplar alınmıştır. Diğer banka ise, bankacılık kanununda, bankaların mutlaka A.Ş. olarak kurulmak zorunda olmasının belirtilmesine rağmen daha A.Ş. statüsünde bile değildir.

Operasyonel risk yönetimi konusunda BDDK' nin meydana getirdiği ve TBB' nin yayınlarken bankalara gönderdiği risk şemasında belirtildiği gibi yönetim kurulu risk yönetimi konusundaki karar alma yetkisini Risk Yönetim Grubuna devretmiştir. Risk Yönetim Grubu da kendi içerisinde bir alt birim oluşturarak operasyonel risk ile ilgili kararları bu birimi devretmiştir. Çoğunlukla bankalar anketi bu yönde cevaplandırmışlardır. Ancak bazı bankalar, operasyonel risk için ayrı bir birim ve sorumlu kişi oluşturmayarak, diğer risklerle beraber bu riski de aynı birim ve kişinin yönetmesi yolunu seçmiştir.

Birkaç banka hariç hemen hemen bütün bankaların kayıp verileri toplamak için bir yaklaşım geliştirme aşamasında oldukları gözlemlenmiştir. Bankalar verileri toplamak için bir yazılım programı geliştiriyorlar ve bunu genellikle kendi bilgi işlemleri aracılığıyla ya da bu programı dışarıdan satın alma yoluna gidiyorlar. Bununla beraber katılım bankaları, yatırım bankaları ve ticari bankaların kendilerine özgü operasyonel riskleri olması dolayısıyla kendilerine hitap eden bir program geliştirme çabasında oldukları bilinmektedir. Bankalar operasyonel risklerini diğer bankalar tarafından bilinerek bunun banka için bir risk oluşturması endişesiyle de operasyonel risk konusunda tüm bankalar arasında kullanılacak bir program da geliştirememektedirler. Bundan hareketle de bazı bankalar kayıp verilerle ilgili bilgileri (ki bu bilgiler operasyonel riskle ilgili örnek olaylar genellikle) dış kaynaklardan satın alma yoluna gidiyorlar.

BDDK' nın operasyonel risk konusunda belirlemiş olduğu haritaya göre bankaların bu yıl veri tabanlarını oluşturmaları, 2007 yılında ilk verileri girmeye başlamaları, 2008 yılında da bu kayıp olaylara ilişkin çalışmaları yapmaları öngörülmüştür. Buna yönelik olarak da bankaların çoğu operasyonel risklere ilişkin kayıp olayları bu yıl kaydetmeye başlamışlar ya da hiç kaydetmemişlerdir. Ancak aktif büyüklük

bakımından belirli büyüklüğe sahip bankalarda ise veri kayıtlarının birkaç yıldan beri yapılmakta olduğu belirtilmiştir.

Bankalar dış kaynak kullanımı (outsourcing) ile ortaya çıkan riskleri bertaraf etme ve azaltma noktasında kendi yöntemlerini geliştirmişlerdir. Örneğin, bankalar dış kaynak kullanımları ile riskleri genellikle sözleşmelerle karşı tarafa yüklüyorlar ve bu konuda çalışma yapmalarına, kendilerince, gerek kalmamaktadır. Bu nedenle bu riskleri belirlemede ve ölçmede metod geliştirmemektedirler.

Son olarak, hemen hemen tüm bankalar aynı risklere maruz kalmaktadır. Bu riskler de yukarıda belirtilmiştir. Ancak tüm bankalar için ortak risklerin yanında; ticaret bankalarının, yatırım bankalarının ve katılım bankalarının yalnızca kendilerine özgü riskleri bulunmaktadır. Ancak bankalar bu riskleri açıklama konusunda cimri davranmaktadırlar.

5.2. Öneriler

Operasyonel risk ve operasyonel risk yönetimi konusundaki önerileri çeşitli başlıklar halinde belirtebiliriz. Buna göre bu öneriler şöyle olabilir:

- Banka, banka kapsamındaki tüm operasyonel riskleri tespit etmeli ve operasyonel riske ilişkin tanımlarını somutlaştırmalıdır.

Uzman Görüş

Devlet Gelir Uzmanları Derneği Aylık Yayını

- Banka Yönetim Kurulu, operasyonel riski ayrı bir risk türü olarak ele almalı, buna yönelik politika, prensip ve prosedürler geliştirmelidir.
- Operasyonel risk yönetimi için bağımsız bir birim oluşturulmalı ve bu riskle ilgili yapılacak tüm faaliyetler bu birimce yerine getirilmelidir.
- Banka çalışanları ve özellikle riskten sorumlu personel operasyonel risk konusunda yeterli eğitimden geçirilmeli ve bunun önemi çalışanlara anlatılmalıdır.
- Banka, operasyonel risk yönetimi ile ilgili çalışmalarını devamlı ve periyodik olarak izlemeli ve kontrol etmelidir. Ayrıca, banka riskin kontrolü ve izlenilmesi için etkili süreçler de geliştirilmelidir.
- Banka, operasyonel risklerin izlenilme ve kontrol edilmesiyle elde edilen verileri rapor halinde bilgi kullanıcılarına ve üst yönetime düzenli olarak bildirmelidir.
- Banka, beklenmedik ve önemli zararlara yol açabilecek iş kesintilerine karşı acil eylem planları yapmalıdır.
- Banka, kurum içindeki denetçilerin bağımsızlığını tam olarak sağlamalı ve denetçilere her türlü desteği sağlamalıdır.
- Banka denetçileri, bankada operasyonel risk konusunda yapılan tüm çalışmalar konusunda periyodik olarak bilgilendirilmeli ve denetçiler yapılan tüm çalışmalarını periyodik olarak incelemelidir.
- Banka, operasyonel risk konusunda yaptığı çalışmalar hakkında, düzenli olarak, yeterli bilgiyi kamuya açıklamalıdır.
- Banka, çalışanlarınca elde edilecek operasyonel riskleri belli bir veri tabanında toplama konusunda ısrarcı olmalıdır.
- Bankalar, kendi aralarında geniş bir kayıp veri tabanı oluşturmalıdır. Böylelikle bankalar risk konusunda daha tecrübeli hale gelebileceklerdir.

- Son olarak düzenleyici kuruluşların (BDDK gibi) operasyonel risk konusunda daha açıklayıcı bilgiler vererek bankaların bu konu ile ilgili yeterli bilgi birikimine sahip olmalarını sağlamalıdır. Anket sonuçlarına da bakacak olursak, bankaların büyük bir kısmının operasyonel risk konusunda yeterli bilgi birikime sahip olmadığını gözlemlemekteyiz.

6. Sonuç

Son yirmi yıldır risk yönetimi ile ilgili çalışmalarda büyük mesafeler kat edilmekle beraber, risk yönetiminin yalnızca sayısal kısmıyla ilgilenilmiştir. Bunun nedeni de, sayısallaştırılabilen risk türlerinin daha kolay tespit edilebileceğinin ve böylelikle bunlara daha çabuk önlemler alınabileceği düşüncesi olmuştur.

Bu nedenle sayısallaştırılamayan kısım ise bu yıllarda daha çok geri planda kalmıştır. Ancak son yıllarda finans piyasalarında meydana gelen krizler, finansal kurumlarda, beklenmedik şekilde, insan veya diğer unsurların sebep olduğu olumsuz durumlar, afetler ve terör olayları gibi etmenler sayısallaştırılamayan risk türünün ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bununla beraber, genellikle, sayısallaştırılamayan risklerin operasyonel risklerden meydana gelmesi bu risk türü ile yapılan çalışmaların daha önemli hale gelmesine ve yapılan çalışmaların sayısının artmasına da neden olmuştur.

Ne zaman meydana geleceği belli olmayan ve sayısallaştırılamayan risk türü olan operasyonel riskin Türk Bankacılık Piyasasına girişinin yeni olması, bu konu ile yapılan çalışmaların sayısının da az olmasına neden olmuştur. Genellikle bu konuyla ilgili çalışmaları BDDK yapmakta ve yaptığı bu çalışmalar da bankalara yol gösterici olmakla beraber, bankalar için uygulanması zorunlu düzenlemelerdir.

Bu çalışmamızla, bankaların operasyonel risk konusundaki çalışmalarının düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Böylelikle, bankacılık sisteminin Basel kriterlerine ne şekilde uyum sağladığının görülebilmesi amaçlanmıştır.

Anket sonuçlarına bakarak, bankaların operasyonel risk konusunda daha başlangıç aşamasında oldukları görülmektedir. Bununla beraber, genel olarak bankaların operasyonel risk konusunu fazla önemsemedikleri izlenimi de edinilmiştir. Bunda, operasyonel risk konusundaki mevcut düzenlemelerin yeterli olmamasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Operasyonel risk konusunda bankaların yeterli bilgi birikimine sahip olmamaları, devamlı surette olmayacakları anlamına gelmemektedir. Yapılan çalışmalar ile operasyonel riskin Türk Bankacılık Sistemi literatürüne girdiği zaman karşılaştırılırsa, kısa zamanda ne kadar yol alındığı da açıkça görülebilmektedir.

Bu açıklamalardan hareketle, bankaların ve özellikle BDDK' nın yaptığı yoğun çalışmalarla, ilerleyen yıllarda operasyonel risk konusunda yeterli seviyeye gelineceği tahmin edilmektedir.

KAYNAKÇA

Aytekin, Selda; PİŞKİNOĞLU, Arzu (Eylül-Ekim 2003). "Bankalarda Risk Yönetimi, Teftiş Kurulu ve İç Kontrol Birimlerinin Organizasyonu", Active Bankacılık ve Finans Dergisi, www.makalem.com

Babuşcu, Şenol (2005). "Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi"

BCBSa- Basel Committee on Banking Supervision (September, 2001). "Working Paper on the Regularoty Treatment of Operational Risk", www.bis.org

BCBS-Basel Committee on Banking Supervision (2002). "Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk", www.bis.org

BDDKa-Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (2001). "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik", www.bddk.gov.tr

BDDKa-Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (2002). "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine Ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik", www.bddk.gov.tr

BDDKa-Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Raporları (Aralık, 2004). "Basel II Sayısal Etki Çalışması (QUIS-TR) Değerlendirme Raporu", www.bddk.gov.tr

BDDKb-Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (2001). "Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemlerine İlişkin Olarak Açıklanmasına Gerek Duyulan Hususlar", www.bddk.gov.tr

BDDKb-Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (2002). "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmeliğin Uygulanması 1 Sayılı Tebliği", www.bddk.gov.tr

BDDKb-Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Araştırma Dairesi (Ocak, 2005). "10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)", www.bddk.gov.tr

Boyacıoğlu, Melek Acar (2002). "Operasyonel Risk ve Yönetimi", Bankacılar Dergisi, Sayı 43

Can, Evrim (2003). "Operasyonel Risk ve Yönetimi", Sermaye Piyasası Kurulu

Mazıbaş, Murat (Şubat, 2003). "Operasyonel Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sistemi", İktisat İşletme ve Finans Dergisi, sy: 32-41

Mazıbaş, Murat (Temmuz, 2005). "Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Risk Verilerine İlişkin Bir Değerlendirme", Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Araştırma Raporu, www.bddk.gov.tr

Steenvoort, Marc Van (2003). "The Ernst&Young Survey on Operational Risk Management at Banks Operating in Belgium", www.ey.com

Türkiye Bankalar Birliği Operasyonel Risk Alt Çalışma Grubu (Nisan 2004), "Operasyonel Risk Veri Tabanı", www.tbb.org.tr

TÜRMOB

TÜRKİYE SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLER
VE YEMİNLİ MALİ MÜŞAVİRLER ODALARI BİRLİĞİ
(UNION OF CHAMBERS OF CERTIFIED PUBLIC ACCOUNTANTS OF TURKEY)

TRANSFER FİYATLANDIRMASI

UYGULAMA REHBERİ

DEVLET GELİR UZMANI
RAMAZAN BİÇER'İN
TRANSFER
FİYATLANDIRMASI
UYGULAMA REHBERİ ADLI
KİTABI ÇIKTI!

Ramazan BİÇER

TÜRMOB YAYINLARI - 365